

Dnesek

ROČNÍK I

V PRAZE 18. ČERVENCE 1946

ZA Kčs 3.50

Hledání pravdy o Slovensku

MI

Bojovník proti drahotě

HUGO VAVREČKA

O nový životní styl

DR VLADIMÍR MINAŘÍK

Žít nebo nežít

DR JIŘÍ ALTER

Sněmovna a vládní program

Dovětek k Plzni a Olomouci

Demokracie jest kázeň — Tak či onak? — Spokojenost a nespokojenost — O novinářskou pravdu a mravnost — Cenový úřad útočí — Od Ostrowa Tugligowského ke Kielecům — Výchova k smrti — Hlasy z periferie — Žně, rozhlas a film — Po Havlíčkově jubileu — Listárna redakce

*čokoláda
cukrovinky
deserty*

**zase na skladě
a opět výborné**

*Vzácné tkaniny
obarvíte krásně a bez-
pečně osvědčenými bar-
vami na látky Brauns.*

Brauns
dokonalé barvení doma

SLOVANSKÁ KOLEJ

pro dívky v zámku Měšicích u Prahy.

ZÁŘÍ 1946 — ČERVEN 1947.

Rok intenzivní přípravy pro život.

Ruština — angličtina — vzdělání —
studium — sporty.

Návštěva středních a odborných škol v Praze.

Žádejte prospekt: Sekretariát SLOVANSKÉ KOLEJE,
Praha I, Revoluční 15. Telefon 604-24.

SPOLEHLIVÁ OPORA
nová škola banky
SLAVIE

**V PRÁCI NAŠE SPÁSA
V POJIŠTĚNÍ
ZABEZPEČENÍ
PRÁCE!**

Rolnická
VZAJEMNÁ POJIŠTOVNA

NAŠE MLADÁ BÁSNICKÁ GENERACE V NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ

Oldřich Mikulášek:

PODLE PLOTU Kčs 35.—

Ivo Fleischmann:

SEVŘENÁ OBLAKA Kčs 36.—

Jaromír Hořec:

JASINA Kčs 40.—

u knihkupců

Fr. Borový

OBSAH DNEŠKA Č. 16: JOS. HUDEC: Slovo o přátelství. — VLADIMÍR KULHÁNEK: My a Polsko. — JIŘÍ HEJDA: Generální ředitelství národných podniků. — FERDINAND PEROUTKA: Vzpomínka na Karla Čapka. — MICHAL MAREŠ: Tragedie českého kolchozu. — EDVARD VALENTA: Výchova k smrti. — O Mistru Janu Husovi. — Demokracie a dav. — Byla naše cenová politika správná? — O právech čtenářů a o poslání kritiky. — Válka ideologií? — Korespondence dvou občanů. — Nad současnými procesy. — Obrazy z periferie republiky. — K anketě »Vysokoškolská a pracovní povinnost«. — Slovenský student odpovídá studentu českému. — Před Havlíčkovým jubileem. — Listárna redakce. — Kulturní zpravodaj.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3,50. — Dohledací pošt. úřad Praha 26. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 88.

Hledání pravdy o Slovensku

Naše veřejné mínění se čas od času vyznačuje soustředěním zájmu na některou záležitost. Nyní to bylo Slovensko. Nic nám tu nepomůže obcházení, jako dosud nepomohlo nikomu. Také jest druhořadé, jaké citové stavy při této disputaci prožíváme. Neboť náš vztah ke Slovensku a Slovákům při všem respektu citů a nálad musí být založen přece jen pevněji a opravdověji než jak by to mohlo vyplynout ze snah objevujících se v článcích a letmých úvahách, které se v našem tisku po známých událostech vyrojily. Skutečně ta pojednání připomínají rojící se věcey, jež, jsouce pokropeny, se za pár hodin usadí a pak zapadnou do všednosti života.

Tento příspěvek k rozhovoru o Slovensku jest odlišný od těch, které jsme dosud četli v našem tisku. Opírá se v něm o dlouholetá pozorování a o denní čtení slovenských novin, stejně jako o osobní styk s nepolitickým slovenským lidem. Protože v následujících tvrzeních a soudech není osobního zájmu, můžeme snad očekávat, že článek bude přijat bez laciného podezírání a že jeho kritik postaví se na stejnou úroveň nezaujatosti.

Ten, kdo neměl vlastní příjmač nařízený na Londýn anebo Moskvu a byl za války odkázán jen na více či méně kusé zprávy o našem nově se tvořícím vztahu ke Slovákům, býval na rozpacích. Neboť kromě hesel poněkud takřka neohraničeného obsahu nebylo něco určitého. A tak nezbyvalo, než i o této záležitosti sbírat zprávy v německém tisku. Odtud bylo možno získat informaci o některých skutečnostech v zahraničí, a to zvláště tehdy, když je bylo možno vyložit nepříznivě pro myšlenku čs. soužití. V tomto smyslu bylo dostatečně (a jak nyní víme, i v celku správně psáno) o zvláštním stanovisku, později pak i o separátních akcích Hodži a Osuského, v závěrečných fázích války také o jednáních Šrobárových. Souhrnně bylo zřejmo, že postavení Slováků bude v nové republice jiné, samostatnější než dříve. Tento dojem byl potvrzen košickou dohodou, později pak červnovým jednáním v Praze. Kromě toho se některé problémy řešily zvláštními úmluvami, na př. o nejvyšší kontrole, Národních bankách, soudech. Všechna tato jednání se děla v duchu zásady o plnoprávnosti slovenského partnera.

Avšak problémů spíš přibývá, roste počet dodatečných ujednání a že se při nich uplatnil snad i převážně zájem a vliv po věcné stránce líp vedených českých zemí, jest konečně samozřejmé. Z těchto ujednání plynul aspoň stejně velký prospěch Slovensku. Jistě nám bude i Slováků loyálně přiznáno, že jen vyšší ukázněnost a uspořádanost českého života, dávající vnější tvářnost republice, uchránila Slovensko před katastrofou toho druhu, jak ji dnes vidíme na př. v Maďarsku. Kdo z nás měl v prvních dnech našeho opětného soužití příležitost častěji prodělat na Slovensku, připomene si dnes ty doby přece jen s podivním: libovůle správních orgánů, libovůle v hospodářství, žádná bezpečnost.

Diskuse o zásadní formě nového soužití se často objevovaly. Po pravdě řečeno, více se o zjednání jasně snažili Slovinci. Dnes se v některých úvahách českých listů tato česká rezervovanost vysvětluje jako diskretnost. To bychom konečně mohli uznat, kdyby ta tehdejší skoupnost na slovo o Slovensku byla výjimkou. Ale čas nás přesvědčil, že si to takto redakce našich novin zařídily natrvalo. Pak to už není ohleduplnost vůči bratru, jenž jest přechodně v nesnážích, nýbrž nevšímavost.

Neuškodí, připomeneme-li si hlavní znak tehdejší diskuse o vytvoření česko-slovenských vztahů. Bylo jasné, že nebude lehké najít formu, jež by se nedotkla výsostných práv národa, aniž by přitom utrpěla státní suverenita. Jako stín vztyčeného ukazováčku stál v pozadí všech těch úvah neslavný konec dualismu habsburské monarchie i s tím jeho u nás v jedné době tak malodušně kopírovaným dělítkem ve slově rakousko-uherský = česko-slovenský. Proč ty obavy?

Jestliže jest na obou stranách upřímná vůle po soužití, lze bez obav i ten dualismus přijmout. Neboť potíže podunajské monarchie nevznikly z dualistické státní formy, nýbrž ze sobectví a fevnivosti národů, které ji obývaly. Britská říše má podstatně volnější pouta, než mělo Rakousko-Uhersko; její jednotlivé části mají dokonce vlastní zahraniční politiku. A napadne pro to někoho označit tuto říši za nahnílou? To, co pevně drží Anglii, jest vzájemná důvěra. Jestliže jsme se v dosavadních návrzích na úpravu čs. poměru báli užit jako výstižné charakteristiky slova dualismus, ba dokonce jestliže se každý autor předem ohrazoval proti podezření, že navrhuje dualismus, bylo to povrchní. A dokonce směšné, byly-li v těch návrzích obsaženy i ty staré delegace. Patrně neudržitelnost takovéto eskamotáže způsobila, že návrhy ustaly.

Jaký jest vztah Slováků k nám? Povšimněme si nejprve, jak se na nás dívají politické strany.

Komunistická strana Slovenska (KSS) byla vždy ve smyslu svého programu maximalistická, čímž tu rozumíme, že pro Slováků vždy žádala maximum politických práv. Totéž konečně žádala i pro ostatní národy naší republiky, jež organisovala. I v zahraničních jednáních byla KSS stranou, požadující pro Slováků krajní míru samostatnosti. Výsledek jejího stanoviska jsou moskevská ujednání a potom košická dohoda. S uspokojením napsala slovenská komunistická »Pravda«, že nakonec musil ustoupit i prezident, domnívajíc se, že vztahy mezi Čechy a Slováků by přece jen měly být tužší. Až do voleb nezměnila KSS své stanovisko. Spíše bylo možno pozorovat, že nižší stranické instituce praktikovaly samostatnost, překračující ducha úmluv, a některými akcemi se octly na půdě zcela vratké. Miníme tím na př. deputaci, která při loňských oslavách povstání v B. Bystrici žádala přítomného sovětského velvyslance, aby se zasadil o připojení Slovenska k Rusku; byla jim ovšem ihned poučena. Místních počínů v tomto smyslu bylo dost zvláště ve východních oblastech, a konečně i všude jinde na Slovensku si návštěvník povšiml, že vnější výzdoby spíš vyznávají Sovětský svaz než ČSR. Také jsme viděli, že vůči Maďarům bylo srdce dost otevřené. Bylo by možno uvést řadu jmen funkcionářů KSS, kteří před koncem války o slovenštině nic nevěděli, anebo bychom také mohli reprodukovat písemnosti těmito funkcionáři stvořené v jejich úředním postavení; hned bychom pak poznali, o koho jde.

Sem patří snad také případ slovenského Sokola. Ten už zahájil činnost, místní jednoty se sbírají a sestavují rozběhlý inventář a organizují práci. Zatím však jde o akce nevelkého rozsahu, neboť — věc divná — Sokol jest na Slovensku stále ještě zakázán; jeho povolání či nepovolání jest v rukou povereníka pre vnútro Dra Husáka, jak víme z KSS.

Na konec ještě drobnokresbu. Mistr truhlářský, Čech, který v r. 1939 musil opustit svou bratislavskou dílnu s třemi tovaryši a domkem, se hned v loňském

aby křesťanský duch byl ve slovenském životě uchován ve vůdčím postavení. Od počátku také měla ve svých institucích na přednějších místech katolický klerus. Na snahu těchto kruhů po založení vlastní politické strany reagovalo vedení DS velmi nervosně a po nezdaru těchto snah jistě bez velkých rozpaků nabídlo dohodu vnitřní. Reprezentující už dříve živel konservativní, jenž na Slovensku převládá, měla DS po dohodě s katolíky naději skutečně oprávněnou, že získá většinu voličstva.

Za vážného konkurenta byla v našem tisku vyhlášena strana svobody. Po volbách je snadné sepsovat komentáře, ale v tomto případě to bylo snadné i před volbami, neboť SS dostala do vinku velmi ošemetnou situaci. Zamířila zčerstva mezi katolické venkovany. Její argumentace se vztahem k biskupům byla takového rázu, že biskupský sbor se veřejně ohradil proti zprávám, jako by biskupové vstoupili do strany svobody. Získala Kozu-Matejova a Tománka, staré bouřliváky. Ovšem nutno dodat, že tito katolíci kněží svou opoziční kandidátku (spolu s Jurigou) v r. 1929 prohráli. A nejinak tomu bylo u Kozy-Matejova i tentokrát: v polemice s kanovníkem Cvinčekem nakonec prohlásil, že bude volit DS. Hlinkovo jméno a dokonce i Tisovo bylo v agitaci SS natolik časté a zdomácnělé, že DS na to veřejně upozornila, vytýkajíc KSS nápadnou shovívavost na tuto stranu.

I v »Právo lidu« nyní padla zmínka, že bude zkoumána i agitace SS, ježto prý lze mít pochybnosti o vhodnosti jejich volebních prostředků. Na konec si z tohoto hlediska povšimněme SP. Neří tu mnoho co říci. Hlásala program čs. soc. demokracie a nekoketovala. Ježto vystoupila s okolnostmi obtížnými — vždyť z jejich starých kádřů zbyli jen jednotlivci — nemohla dosáhnout víc, než jak jsme viděli. Je to příklad, jak jest těžko obnovovat, co bylo opuštěno.

Po volbách začala ostrá kampaň proti DS a tím, ať chceme nebo nechceme, proti Slovensku. Co se vlastně stalo, jaká byla příčina? Třebaže od voleb již jest pár týdnů, jest přes to dobře si ten počátek stručně připomenout, neboť lidská paměť slábne, zvláště je-li vedena politikáři.

První událostí bylo obvinění DS, že vyhrála volby proto, že přijala mezi sebe představitele luďáků, kteří prostřednictvím kleru pak zafidili, aby do té doby zdržlivý tábor katolický volil DS; tito luďáci jsou prohlašováni za nespolehlivé; proto je taková i strana, kterou volili. Druhou událostí byly incidenty na hřišti SK Bratislava a třetí pak demonstrace proti představení »Tartuffa«.

Nejprve o těch lehčích případech. Ten »Tartuffe« utíchl velmi brzo, protože se ukázalo, že i komunistická kritika jej odmítla. Sportovní obecnstvo už bylo záležitosti složitější. Myslím, že kdyby býval byl tento zápas hrán o měsíc dříve, nerozvířila by se hladina našeho politického života. Můžeme si tu připomenout úvahy, které letos v únoru jsme mohli číst ve slovenské »Národné obrode« i v »Času«. »Národní obroda« (komunistická) si tehdy stěžovala na ochladlé přátelství Čechů, o němž prý se mohl každý Slovák přesvědčit za svého pobytu v Praze, stejně jako o atmosféře Slovákům nepříznivé na pražských hřištích, kde výkřiky obecnstva jako »Slováci ven« jsou z těch jemnějších. »Čas« ve své replice tento zjev nepopírá, ale vysvětluje ho podobným chováním Slováků. A jako příklad uváděl, co vykřikovalo obecnstvo při kterém si sportovním podniku bratislavském na české hráče: pražští syčáci, Pepici. Slyší-li toto Češi, pak prý jest jejich odezva pochopitelná. Čili stanovisko »Času« bylo vůči nám rozhodně objektivnější. Proč se nyní český tisk obracel s výtkami právě do těch řad, které »Čas« reprezentuje politicky? Pocit krivdy jest oprávněný. Bude ho patrně mít i Slovenský svaz footballový, jenž ve svém rázném vysvětlení tohoto incidentu žádal po českých listech objektivitu. Jistě jsme si mohli tuto záležitost uspořít; sportovní lid není lid politický a jest nemoudré to neuznat.

Zvláště už třeba být shovívavý, když výhra na dosah ruky se zvrtné v prohru.

A nyní o loyaltitě či nespolehlivosti DS.

Tisk KSC a soc. demokratů vyličil ve svých povolebních článcích DS za stranu pochybné spolehlivosti. Listy požadovaly, aby DS svou loyaltitu nejprve dokázala a pak teprve že by s ní mohlo být jednáno jako s rovnocenným partnerem. KSS žádá přezkoumání spolehlivosti všech funkcionářů DS. Vznesená konkrétní obvinění jsou vážná. Tak na př. »Rudé právo« tvrdí, že stopy styků s benderovci vedou až do předpracovny místopředsedy vlády Uršinyho. Jeho tajemník prý nešikovně vystavovanými průkazy umožňoval přechod benderovců přes naše území. Podle našeho soudu by takto jednající člověk měl být už dávno ve vazbě. Zatím — při dnešní pohotovosti SNB v tomto ohledu — je tento tajemník svobodný a celé obvinění demontuje. Ministr Pietor byl obviněn, že — patrně na volebních schůzích — žádal osvobození Dr Tiso, Tukey a spol. a že vyzýval lidi, aby se modlili a hlasovali pro DS, jinak že by volby vyhrál satan. Popírá, že by něco takového mluvil. Dr Lettrichovi vytkl slovenský »Partisán« (KSS), že se exponoval proti předvádění protifašistického filmu a že udělal jako předseda Slovenské národní rady milost gestapácké pomahače. V tiskové opravě Dr Lettrich obojí podrobně demontuje. MNV z Bánoviec n. B. (Tisovo působiště a rodiště) protestuje proti zprávě pražského rozhlasu, že obyvatelstvo této obce vítalo vítězství DS provoláváním slávy Tisovi a výkřiky: Nech žije slovenský štát. Nic takového nebylo. Jakkoliv ohrazení je energické, jsme současně zvěni, abychom se přesvědčili sami o smýšlení lidu. Toto prohlášení bánovieckého MNV by měly otisknout doslovně všechny české listy dobré vůle. Svou prostou a bezprostřední formou ukazuje zcela jiné prostředí, než to, které si představuje Čech informovaný jen českým tiskem. Ing. Styk byl nařčen, že v Dlhé n. Ciroku se na schůzi urážlivě vyjádřil o pres. Benešovi. V tiskové opravě prohlašuje, že v té obci už asi 10 let nebyl.

Tyto i jiné činy přijela na Slovensko vyšetřovat komise ministerstva vnitra. Byla mimo Prahu asi týden a opatřila prý za těch pár dní mnoho materiálu. Slíbila jej dát veřejnosti. Něco z něho již bylo reprodukováno v tisku, některé fotografie lze vidět v Praze ve vývěsných skřínkách KSC.

Proti komisi energicky protestovala DS. Nato bylo ujištěno, že nešlo o komisi úřední. Proti sebranému materiálu protestovala DS také a ohlásila, že předloží své stížnosti. Proti skandalisování svých osobností zahájila odvetu — týmž způsobem. Co následovalo? Ze pražský tisk umkl. A jedná se navzájem, jako dřív. Co si o tom máme myslet! Asi to, že celý ten hluk byl způsoben proto, aby se DS lekla a provedla — co měla provést? Skutečnost zůstává, že DS je v právě ustavené vládě zastoupena, aniž by nějaké důkazy o své loyaltitě předložila. Patrně toho nebylo třeba. Jak je to všechno trapné! Nyní čteme výtky Slováků, že se o ničem nepřesvědčíme, nýbrž na zavolání nalitneme na pomluvu. Je z toho vůči nám hořkost a nám není jinak. Píše se o zklamání, které na Slovensku tato kampaň vyvolala, chválí se klid a pevnost, s níž byla Slováci odmítnuta.

Neбудeme-li dbát právě minulé kampaně (je to jistě obtížno), můžeme čs. styky nazvat dobré v oblasti oficiální, neboť, jak čteme, všechna jednání se konají a končí v duchu srdečném. Méně dobré nebo žádné jsou styky v oblasti soukromého života. Jako by se naše cesty od května minulého roku dále rozcházely, každý se soužime anebo radujeme sám. Jak tu přivodit nápravu? Bez odporu dobrým instrumentem tohoto druhu by bývalo bylo společné politické stranictví jednotné strany československé. Iniciativa k němu vzešla z DS a měla být vítanější a přednější než obava o ztrátu několika mandátů. Je škoda, že věci

byly takto anulovány. Dalším nepříznivým momentem bylo do posledních dnů, že nebylo jednotné armády; bylo jen společné vrchní velení. Bylo cenným přínosem čs. vzájemnosti, když asi 50.000 mladých Čechů a odpovídající počet mladých Slováků odcházelo ročně do jiného prostředí. Byla to krásná příležitost poznávat se, a zavádíme-li ji opět, sloužíme čs. jednotě zcela mimořádně. Jen by bylo třeba upozornit, že odcházející na Slovensko v jakékoliv funkci, jdeme do prostředí jiného, než jaké žije v našich představách z doby předválečné. To prostředí se v každém ohledu pokládá za rovnocenné a také jim jest. Jestliže výsledek slovenských voleb pohnul některé naše politiky k výrokům o Slovensku málo vyspělém, pak to jen dokazuje, že hněv jest špatný rádce.

Ovšem třeba dodat, že neposlouží vzájemné srdečnosti, šíří-li se zprávy, jako na př. o podzemním hnutí Dr. Kolakoviče, jež zasévají nedůvěru. O tomto Kolakovičovi jsme byli jednoho dne informováni obsáhlou policejní zprávou jako o nebezpečném politickém individuu, školeném vatikánském agentu atd. Místo soudu, jež jsme jistě všichni čekali, však přišlo: a) propuštění spoluobviněných (mezi nimi Dr. Chudoby, dnes poslance), b) informace slovenských »Katolických novin« (u nás ocitovaná jen Katolíkem), podle nichž Kolakovič jest člověk čestný, politicky se neangažovavší, lidsky vzorný. Anebo: když počala ta povolební aféra, objevili se na Slovensku novináři západních států a také britský velvyslanec, bezpochyby plnice povinností svého povolání. Listy DS si nyní stěžují, že někteří z těchto novinářů byli v ministerstvu propagandy upozorněni na DS jako na stranu reakční.

V našich a také v slovenských novinách jsme si právě příznivě ocenili výsledky poslední dohody a také ovzduší tohoto jednání. Přejeme si jen, aby to byla dohoda konečná, vyhovující potřebám spravedlivé správy, jež by nemusila být za málo měsíců zase doplňována a měněna; za poslední rok je pro prostého člověka těch dohod trochu mnoho.

M

poznámky

Sněmovna a vládní program

Analýza budovatelského programu třetí vlády Národní fronty je zajímavější, vezmeme-li za podklad sněmovní protokol, jak byl otištěn v Rudém Právu; tam je zaznamenáno, kterým místům sněmovna tleskala. Tleskala často, ne však nekriticky; občan může být s postřehem svých zástupců vcelku spokojen. První potlesk byl projevem důvěry Klementu Gottwaldovi, hned, jak se objevil a tedy dříve, než pronesl první slovo. Druhý potlesk byl holdem prezidentu republiky. Třetí měl již na výsost politickou příchut; následoval po větě: »Policejné byrokratický systém státní správy musí z našeho veřejného života zmizeti navždy.« (Tomu předcházeli slib, že zásada všeobecných, přímých, rovných a tajných voleb s poměrným zastoupením do všech zastupitelských sborů bude ústavně zajištěna.)

Pak se vláda vyslovila »pro rozšíření a přesné vymezení pravomocí národních výborů všech stupňů«. Sněmovna naslouchala se soustředěným zájmem; v čtvrtý dlouhodobější potlesk propukla po výroku »Úřady — a to od úřadů místních národních výborů až po úřady ministerské — musí být spravovány tak, aby obyvatelstvo v praxi vidělo a cítilo, že lid tu není pro úřady, nýbrž úřady pro lid.«

Je nutno ústavně zakotvit znárodňovací dílo, ústavně ochránit drobné a střední soukromé podnikání a ústavně zabezpečit poctivě nabytý majetek (potlesk). A hned nato dlouho trvající potlesk těm nejpodstatnějším novotám: »Nová ústava vysloví zásadu, že všem občanům přísluší právo na práci, na spravedlivou odměnu za vykonanou práci, právo na vzdělání, právo na odpočinek a na zaopatření v případě nezpůsobilosti k práci.« Zásada to vpravdě revoluční; jen si domyslete všechny její důsledky v praxi; co tu na sebe stát vzal! A stáť

ovšem za to i žádá: povinnost všech občanů pracovat pro celek. Potlesk, a ještě další, již šestý v krátké kapitole o ústavě, když vláda slibuje potírat rozvratníky československé jednoty.

Řeč čísel následuje; sněmovna naslouchá. Mnohé ovšem předběžně zná. Jak je to věcné, konkrétní, oč je to užší a přesnější než košický program. Je ovšem několik míst, kde je plán jen načrtnut v hlavních zásadách, bez závazku, kdy bude splněn; v dopravě železniční stane se tak »co nejdříve«, rozsáhlý program budování vodních přehrad bude sotva splněn do dvou let a lodní park zvětšíme »na nejvyšší možnou míru«. I jiné podrobnosti možno uvést, avšak hlavní sliby jsou jasné a závazné: Průmyslová výroba má ke konci roku 1948 překročit úhrnnou předválečnou úroveň o 10%, a to nehlédě k tomu, že odsunem Němců a Maďarů ubude našemu průmyslu značný počet pracovních sil. Velký to úkol na dva a půl roku, velký, ne však nadměrný; tento list, který nikdy nepřestával hluboce věřit ve vyšší a rozumnější užití lidských sil v socialistickém hospodářství, troufá si již dnes předpovědět, že může být v některých úsecích i značně předstížen, podaří-li se udržet v Národní frontě vzájemnou důvěru alespoň na dnešní smesitelné úrovni. Totéž lze snad říci i o druhém základním slibu: zemědělská výroba dosáhne ke konci roku 1948 předválečné úrovně.

Dál plynou slova, fakta, čísla; list za listem obrací ministerský předseda před ztichlou, napjatou sněmovnou. Ta opět zabourá potleskem po větě: »Učiníme vše, aby produktivní práce, zejména práce fyzická, měla to čestné místo, jež jí právem náleží.« Zmínku o zvýšení počtu pracujících žen nechala sněmovna bez povšimnutí, stejně tak neobyčejně významný předpoklad splnění dvouletky: dnešní produktivitu práce je třeba vystupňovat o 40% proti dnešnímu stavu. Rovněž zjednodušení distribuce — a tedy zrušení řady obchodů — a kapitola o měnové reformě a organizaci peněžnictví ponechala sněmovna bez odezvy. Finance — zdá se — i nadále zůstávají jakýmsi černokněžnictvím, v němž, abychom to řekli lidově, si většina poslanců není dost jista. Zato stačí vyslovit slovo daně, aby každý pealanec napjal uši. »Zásadou je, aby daňový systém byl jednoduchý, přehledný a každému u poplatníkovi srozumitelný...« výborně, potlesk. (Doufám, že nebudu pokládán za velezrádce, podočknu-li, že sním z úty nejstarší klobouk Klementa Gottwalda, hned o Silvestru roku 1948, podaří-li se vládě tato revoluční zásada změnit v čin.)

Program rozvíjet zahraniční obchod se pohybuje na celkem známých a správných liniích: zvýšit dovoz, vývoz, průmyslovou výrobu; hlavní oporou naší soutěživosti musí být jakost našich výrobků. Tady chybí výslovná zmínka o cenách, ač do jisté míry vyplývá z celkové politiky cenové. — Veřejnozaměstnanécké právo bude přebudováno podle moderních zásad »pokud možno již v roce 1947«. Škoda; snad bude možné přesvědčit vládu, že její zaměstnanci nutně potřebují uvolnit řemen již dříve; vláda jim nakladla tolik odpovědných úkolů, že si zaslouží lepší priority.

Politika sociální a zdravotní je nanejvýš rozumná a pokroková; ji se konkrétně splní některé základní sliby budoucí ústavy: spravedlivá odměna za práci, právo na odpočinek, na zaopatření. Vláda se nezavazuje, do kdy svou sociální politiku provede; ovšem, není peněz, ježto není dostatečná výroba — avšak lepší sociální politika je právě nezbytným předpokladem zlepšené výroby a zvýšené výrodnosti. Klasický to začarovaný kruh; mnoho záleží na elánu poměrně mladého komunistického ministra financí — a ovšem i Zdeňka Nejedlého — aby tento tvrdý ořech byl brzy rozlousknut. Tady vládní plán zůstává pouhým programem, prohlášením zásad — řádný hospodář je tu rozumně opatrný — a na rychlosti postupného uskutečňování sociální politiky bude veřejnost měřit úspěch vlády a volič často dávat svůj hlas. Nejen Duříš, nýbrž i Nejedlý mohou rozhodnout volby za dva roky.

»Nadaným dětem bez rozdílu sociálního původu« vyšší vzdělání — potlesk. Sdružování mládeže a tělovýchovy demokratickým způsobem —

potlesk (část sněmovny tleská slovu sdružování, část demokratickému způsobu jeho provádění).

Kapitola o národní očistě a bezpečnosti znamená prokazují, že vládní program je dilem všech stran: všichni zrádci před soud — potlesk, očista veřejného života na Slovensku — potlesk, „...aby se každý poctivý občan republiky mohl v klidu a bez obav věnovat své práci a svému povolání“ — potlesk. Z tohoto potlesku máme radost a při tom je nám trochu stydno: proč se to zdůrazňuje, což to není dosud samozřejmostí? A nezávislý novinář trochu vládě závidí: co by bylo škála, kdyby sám byl toto naznačil třeba před měsícem. Anebo toto: „Jako celý státní aparát, musí zvláště Sbor národní bezpečnosti střežit čistotu svých řad ... demokratická spolehlivost... a mravní čistota jsou kategoričným příkazem pro každého člena Sboru národní bezpečnosti. Kdož se proti tomuto příkazu proviní, nechť jsou volání k odpovědnosti.“ Zaplať pámbu, říkáme. „Vláda prohlašuje, že je ve všem svém konání a jednání prochnuta pevným rozhodnutím zajistit, aby ve všech úsecích veřejné správy byly zachovávány zákony republiky a aby všichni občané respektovali právní řád, který jsme si sami dali.“ Bravo, bravo, opakovat!

Všestrannou spolupráci se Sovětským svazem — potlesk. Bratrské vztahy s Jugoslavií, s Polskem — jež mohou být vytvořeny tenkrát, když i na polské straně nalezneme plné respektování svých životních zájmů, ze kterých nemůžeme nic obětovat — potlesk. Ano. Vlastní hranice úsilí a pomoc věrného spojení, Sovětského svazu — potlesk — ano, ano — rychlý rozvoj a demokratická orientace armády — potlesk — ano, ano, ano — jednotné a svorné vzbudí v našem lidu velké budovatelské a pracovní nadšení — potlesk, a my budeme svorně a nadšeně pomáhat — věříme našemu lidu, víme, že mluví pravdu — výborně, věříme, vláde, která ji bude s námi všemi mlouvat. Karel T a r a b a.

Dovětek k Plzni a Olomouci

Pátek 28. června mohl se stát historickým dnem v naší politice. Tehdy se sešlo k mimořádné schůzi představenstvo sociálně demokratické strany a vydalo veřejný protest proti nátlaku, teroru a zneužívání odborového hnutí a závodních rad.

Komunisté jistě mezi předáky jiných stran nemají lepšího a věrnějšího přítele než Zdeňka Fierlingra. Dobrý marxista — a ne teprve od věrejška. Má ke komunistům i dobré osobní vztahy. A přece 28. června i Zdeněk Fierlinger byl rozhořčen. Proto psalo příštího dne Právo lidu, že se po volbě plzeňského starosty stal „pokus o organizovaný teror“, že se plzeňští komunisté dali strhnout k „odsouzeníhodným demonstracím“. — Právě v tomto kroku, pokračovalo Právo lidu, „kde spatřovat čin protidemokratický, neboť jakékoliv vynucování změn po aktech demokraticky provedených je násilí a diktát. S postupem komunistů naprosto nelze souhlasit.“

„Komunisté zneužili svatého práva demokracie,“ hlásil titulek v témž listě na první straně. A list líčil, jak funkcionáři komunistické strany „společně s demonstranty obsadili radnici a donutili nově zvoleného primátora (národního socialistu dr. Křepinského), aby se vzdal úřadování a vedení místního národního výboru odevzdal náměstkovi J. Ullrichovi, příslušníku komunistické strany, který v řádné volbě MNV při kandidatuře na předsednictví propadl.“

Potud Právo lidu o plzeňském incidentu. Jak známo, stal se podobný případ téhož dne i v Olomouci při volbě předsedy okresního národního výboru. I o něm podobně psalo Právo lidu.

Zároveň list uveřejnil výrok ministra Laušmana: „Typický doklad toho, jak musíme pro demokracii teprve dozrát... cesta, jež vede k porážce demokracie a mohla by tak vážně ohrozit stát.“

Dobře. Oba případy byly likvidovány. Tiše, za zavřenými dveřmi. Co se stalo? Národní fronta se dohodla, že plzeňská volba zůstává v platnosti a že tedy bude primátorem řádně zvolený dr. Křepinský.

Případ olomoucký je jasnější. Řešil se starou českou koalici metodou: kompensací. Hle, agrární tradice opět v plat-

nosti: právo sem, právo tam, my vám dáme Plzeň a vy nám za to dáte Olomouc.

V celé republice platí zásada, že podíl na moci v jednotlivých místních, okresních a zemských národních výborech se upraví podle výsledků té které strany v parlamentních volbách. Není to zásada nejlepší, nevolily se osobnosti, nýbrž strany, ale to se konečně na podzim napraví volbami do národních výborů, budou-li na podzim. Nuže, zásada je zásada, přijata byla a tudíž platí v celé republice — i na Slovensku, s malým zpožděním. Jen v Olomouci neplatí. Tam se strany dohodly na statu quo — kdo před parlamentními volbami u moci byl, u moci zůstane. Dali jsme Plzeň, dáte Olomouc.

Jsem z Prahy a vůbec mi, promiňte, nezáleží na tom, kdo vládne v Plzni nebo v Olomouci. Ale strašně mne zajímá, jakým způsobem se tam dostal. Je tu nebezpečí tvoření nových zvyků. Mnohé je dnes v republice ještě ve stavu plynulém; pozor tedy na to, jak se co ustálí. Řekl mi přítel: „Napsals reportáž do Dneška o tom, jak Slováci hovoří s Čechem. Zjistil, jak s Čechem mluví Češi.“

I obcházel jsem předáky stran, sekretáře i prosté občany. Nebylo to nezajímavé. A řekněme konečný dojem hned na začátku: Stranici všech čtyř stran věří, že jak v Plzni, tak v Olomouci jednala jejich strana správně.

Smutný to zjev. Clověka by těšilo, kdyby lidovec byl přesvědčen, že komunisté mají občas pravdu. Anebo kdyby komunisti připustil, že jeho strana v jednom konkrétním případě pravdu nemá.

Pravda komunistická dá se shrnout asi takto: V první republice byla vytvořena tradice, že předsednické křeslo patří představiteli největší strany. Socialistické strany toto demokratické právo agrární straně přiznaly. My si je nyní máme dát odepřít? Nikdy.

Pravda sociálně demokratická: My jsme za první republiky doporučovali, aby předsedou poslanecké sněmovny zůstal Tomášek. To byla osobnost všemi vážená. Avšak národní socialisté pomohli agrárikům tvořit tradici, že předsednické místo patří nejsilnější straně. Tato tradice se obrátila proti nim, když místo Davida byl zvolen Zápotocký.

Pravda národně socialistická: Jakým právem dovolávají se komunisté zvyklostí agrární strany? Najednou je něco z první republiky hodno sledování? A sociální demokraté doporučili v Tomáškově případě volit osobnost jen proto, že ta osobnost patřila do jejich tábora a že předtím prohrál volby. Nejvíce je třeba divit se lidovcům: víte, v kolika volbách do venkovských národních výborů vytvořili blok s komunisty?

Pravda lidová: Hned po parlamentních volbách přihlásili se národní socialisté manifestačně k spolupráci do socialistického bloku. Víte, co to pro nás znamená? Nebezpečí izolace, jako v prvních měsících republiky. Proto, není-li dohoda celé národní fronty, musíme se spojit s někým ze socialistického bloku. No, a komunisté jsou reální. S nimi je v konkrétních případech rozumná dohoda nejrychlejší.

I ozval se zas národní socialista: Na všechny volební bloky jsme doplatili. Vždy se ostatní spojili proti nám.

Odpověděli druzí: Vždy? Ne, jen často. Národní socialisté šli ve volbách proti všem koalicičním partnerům. Proto snad nezískali tolik, co čekali. Z negace nelze žít.

Starý lidovec dodal: Jen kdyby se u nás všechno nehnalo až na nůž. Nejdříve musí být škandál a pak se teprve věci hne. Vezměte třeba kampaň proti slovenským demokratům: Nebyla slušná. A výsledek: velmi slušná dohoda ve slovenské Národní frontě, a rozumná úprava poměru Slováků k Čechům. Nakonec jsme se všichni klidně sešli ve vládu. Vezměte Plzeň: Tolik se mluvilo o teroru. Ale nikdo nebyl pohnán před soud. Ani ti, kdož byli z teroru obviněni, ani ti, kdož obvinění vznesli. Náhle nebylo žalobců — ať obvinění z teroru není malá věc. Strany u nás — to je jako velmocí ve světě. Proti všem lze mobilisovat mezinárodní policii — jen proti velmocem ne.

Sociální demokrat v ústředí ÚRO soudil takto: Co chcete víc — dali jsme veřejnou výtku krajské odborové radě, že neměla podepsat provolání, na němž se nedohodly strany Národní fronty. Jednu chybu jsme i my udělali: neřekli jsme komunistům předem jasně — vašeho kandidáta — třeba — ale Ullrich jím být nesmí. Vůbec si často někdo netroufá říci komunistům předem jasně, co si o tom či onom myslí. Plzeňský volební blok vznikl potajmu, pak komunisté se hněvali. Tomu bylo možno předejít. U nás pořad ještě panuje v pod-

vědomí mnohých lidí goebbelsovský komplex: odpor proti komunistům se vymstí, na to je Sibir nebo nějaká domácí obdoba, dříve či později. Komunisté ovšem nespěchají, aby tento mylný dojem vyvrátili. Teprve, když jsou ostatními dohnáni ke zdi, ukazují rohy. A vida, nic se nestane, vládne Národní fronta.

Poznamenal i. Ārodní socialista: Sociální demokraté se pořád bojí obvinění, že ruší jednotu dělnické třídy. A při tom jim musí být zcela jasno, že se občas proti komunistickým metodám postavit musí — prostě proto, že jsou sociální demokraté. Kromě Skandinávie a Švýcarska prohrávají teď v celé Evropě. Co je to — konec demokratického socialismu, jak soudí na příklad londýnský Economist, nebo prostě poválečná tendence volit radikálně?

Sociální demokraté věří ovšem v to druhé. Jsou si jednoznační v tom, že musí dělat svou, naprosto jasnou, iniciativní politiku — a při tom ovšem zůstávat věrni dělnickým zájmům. Ne boj s komunisty hlava nehlava, ale spolupráce na jediném možném demokratickém základě: Já pán — ty pán. Možná, že jde o přehnané naděje — ale v sekretariátech strany se již kupí tolik stobů dopisů proti komunistickým přehmatům, že strana bude nucena k zásahům. Možná, že jde o přehnané naděje — ale ukáží-li se v praxi lepší, než komunisté, mohou získat. Předpoklady k tomu mají — tak, jako každá druhá strana. Ale to znamená mít jasnou politiku.

Karel Taraba

Demokracie jest kázeň

Svého času vyšel v ústředním orgánu KSČ článek předemý ROH a ÚNS Zápotockého o kandidátech do místních, okresních a zemských Národních výborů. Článek velmi závažného a zásadního obsahu, který by mohl — a vlastně měl — podepsati každý zástupce kterékoliv strany Národní fronty a to české i slovenské. Autor článku zdůrazňuje povinnost strany při výběru kandidátů, kteří jsou nejen osobně nejschopnější, vyhovuji všem předpisům stranického výběru, ale požívají důvěry celé široké veřejnosti a to hlavně veřejnosti mimostranické. Je samozřejmé, že toto měřítko, které Zápotocký používá pro svoji stranu, by mělo platiti v celé Národní frontě. Setkáváme se ještě dnes se zástupci stran ve veřejných funkcích Národních výborů, kteří jsou velmi dobrými straníky, ale nemají předpokladů pro funkci veřejnou. Snad je to díky jejich strany za dobrou vnitrostranickou práci, ale ve většině případech jsou tím celé veřejnosti vnučováni, poněvadž pokud trvá systém jmenování stranou bez možnosti zásahu veřejného, do té doby veřejnost bude kritičtější tyto zástupce přijímat. A mnoho nepříjemností by mohlo zmizeti, kdyby zásady ražené ve výše citovaném článku byly praktizovány. A správné Antonín Zápotocký usuzuje, že strana musí každého odvolati z Národního výboru, kdo ztratil důvěru veřejnosti. Je to prozíravé a státnické jednání. Doufejme, že v budoucnu se nebude opakovati případ plzeňský, kdy celá Národní fronta musila odmítnout hlasovati pro kandidáta nejsilnější strany, žádajíc, aby tato strana postavila kandidáta jiného, osobně přijatelného, požívajícího důvěry veřejnosti. Kdyby zde zvítězil zdravý rozum, uložený v zásadách ražených v článku A. Zápotockého, věc byla jistě hladce likvidována. Demokracie není jenom diskuse, demokracie je také kázeň, to si musí všechny strany Národní fronty uvědomiti. Ale závěrečné řešení neukázalo, že se nám demokracie dostatečně vžila do žil. Demokratická práva nelze obhajovati nedemokratickým postupem. A straně, které jde o obhájení svých postulatů v samosprávě, nebude jistě persónální otázka hráti primérní úlohu. V žádném případě nesmí udělovati veřejné funkce za stranické zásluhy proti vůli celé veřejnosti.

K. D.

Tak či onak?

Na různé bolesti a nedostatky poválečného života reagují lidé podle svého temperamentu. Najdeme při tom různé protějšky. Jednoho docela malá závada podníti k velmi škarohlídkému uvažování. Druhého ani několik málo závažných závad nevyruší z klidu a najde prostě vysvětlení: to je revoluce, to jsou průvodní zjevy, bolesti poválečné doby a revoluce.

Je přirozené, že mnoho věcí po tak velké válce, jako byla druhá světová válka, nemůže být hned v pořádku. Ani po 28. říjnu 1918 nebylo hned vše v pořádku. Bylo by však velmi pohodlné, kdyby se stalo běžným vidět ve většině závad a nedostatků, přehmatů a bolestí jen průvodní zjev velké doby,

pokřčit rameny jako bychom chtěli říci: nedá se nic dělat! To přejde, až si revoluce najde své pevné koleje! — Tento názor plyne někdy z poctivé a upřímné duše; jindy souvisí s pohodlností, s kterou je možno se vyhnout bolestným otázkám. Je jisto, že každý velký společenský ořes, velká válka, revoluce je provázen celou řadou průvodních zjevů, ořesů, bolestí. Ale jako by nebylo správné škarohlídky lamentovat nad tou či onou zprávou, tak by bylo stejně nesprávné přecházet nejrůznější stížnosti z nejrůznějších koutů republiky pohodlným máchnutím ruky; to jsou průvodní bolesti velké doby. Někdy při dobré vůli, při dobré organizaci, při trochu kázně lze tyto bolesti téměř obratem odstranit, i když je — velká doba. Do pohraničí jezdí lidé, o kterých nelze říci, že jsou škarohlídi; nelze o nich říci, že by neměli rádi republiku; naopak. Stojí na půdě toho, co se událo po 5. květnu. A títo lidé hovoří velmi smutně. Hlavně o nepoctivosti. O lidech, kteří si přisvojili majetek, který patří republice. O vykradených bytech. O neporádcích v národních výborech a na úřadech. O nezdravém vlivu straniotví. O špatném hospodářství. To vše a jiné nějak souvisí s tím, co se událo od května minulého roku. Ale nic by nebylo nesprávnějšího než říkat: nedá se nic dělat. Nikde není psáno, že ve velké době, po revoluci nebo v revoluci zloději a zlodějíčkové mají mít větší volnost než v dobách klidných. Naopak. Právě v mimořádných dobách — válka, velké pohromy — bývají drobné přestupky trestány nepoměrně tvrději než v době normální, protože v takových chvílích není času se mazlit a protože právě v takových chvílích záleží více než kdy jindy na udržení kázně a pořádku.

Každá revoluce má své velké lidi a tisíce nadšených drobných vyznavačů; má však také své malé lidi, kořistníky a kořistníčky. A dílo revoluce se podaří tím spíše, čím lépe se dovede vypořádat s lidmi, kteří by chtěli v ní kořistit. Důvěra v tuto revoluci bude tím větší, čím rázněji dokročí na ty, kteří se v ní a po ní chtějí mít dobře bez práce na úkor druhých. Pracovní morálku zvýšíme také tím, když zabráníme tomu, aby se někteří vyhnuli nějak závazku poctivě pracovat, a dovedli krásně žít bez práce jenom proto, že dovedou být nepoctivými. Několik bystrých reportáží z různých koutů republiky by jistě ukázalo, že těchto nedostatků je daleko více, než by jich musilo být. Nesmíme v nich vidět jen průvodní zjevy velké doby, kterým se tak jako tak nevyhneme; musíme v nich vidět zlo, které musí být potíráno za každou cenu.

V. G.

Spokojenost a nespokojenost

Jedním z cílů dobré politiky je nesporně spokojenost lidí. A tu napadá: je více lidí spokojených než dříve? Ubývá příčin nespokojenosti? Jednoduše otázky; a přece: jak těžká odpověď. Tím spíše, že do několika desítek let vpadají dvě velké světové války a velká hospodářská krize. Srovnáváme-li dnešní dobu s minulým stoletím, mohli bychom říci, že bída, nemajetnost byly tehdy větší než dnes, že však byly pocíčovány méně tíživě než dnes. Byly doby, kdy proti socialismu byli nejen lidé, kteří v něm viděli nepřítel, který omezi jejich majetková a jiná práva, ale i lidé, kteří by měli mnoho důvodů být socialisty; viděli však v socialismu hnutí, které chce zvrátit řád, který sice znamenal bídu, ale o jehož nezměnitelnosti byli přesvědčeni. Brali bídu jako úděl osudu, na kterém nelze ničeho měnit. Byli přesvědčeni, že už je to tak nějak zařízeno, že musí být vrchnost a poddaní, že musí být bída a blahobyt a že je nutno se tomuto řádu podrobit a že dokonce nutno odporovat těm, kteří by chtěli tento řád nějak měnit. To také vedlo k tomu, že velká objektivní bída nebyla pocífována subjektivně tak silně.

Rostoucí politické uvědomění širokých vrstev, zejména socialistické hnutí způsobilo velkou změnu v názorech. Lidé si uvědomili svá práva: přestali věřit v nezměnitelnost řádu. Vzrostlo politické a sociální sebevědomí lidí. Vzrostlo vědomí, že důchod má vycházet z práce; že lidé jsou si rovni. Ale i když pod tlakem tohoto uvědomění nejšířších vrstev došlo k pronikavým reformám, nezmizela subjektivní nespokojenost. Naopak: vypadá to tak, jako by místy silně vzrostla. Třebáže vcelku životní úroveň proti době před desítkami let vzrostla, nestoupla tou měrou spokojenost. S tím nutno počítat zejména dnes. Máme možnost si dát národní a státní život do takového pořádku, který by každému pracujícímu zaručil spokojený život. Nebude to ovšem zadarmo, neboť život nedává nic zadarmo; naopak: budeme musít počítat s tím, že několik let budeme musít více pracovat, více si utáhnout řemínek, aniž by se viditelně projevil výsledek této

obětí. S určitou nespokojeností nutno počítat tím spíše, že po tak velké válce a po takovém utrpení, které se nezastavilo téměř před žádnou rodinou, lidé touží po ráji. Za války, kdy sotva kdo si byl jist životem, kdy tak těžce se žilo, upjali se lidé na myšlenku, že konec války bude znamenat nejen konec německého útisku, německého násilí, ale že hned bude počátkem krásného, lehkého života. Likvidace tak těžké a dlouhé války, rekonstrukce všeho, co válka zničila, přivedení sociálního a hospodářského života na zcela nové koleje, to vše nemůže být hotovo během několika měsíců ani několika let. A zde právě vedle nové stavby hospodářského a sociálního života musí jít ještě proud druhý: nová výchova lidu, výchova, která by vysvětlila všechny úkoly, které nás čekají, výchova, která by z lidí, kteří jsou jen diváky, a to velmi často nespokojenými, udělala lidi účastníky se celě té práce, které je potřeba. Je potřeba výchovy, která by přesvědčila, že jen ta nespokojenost je zdravá, která se odhodlá usilovat o nápravu.

V. G.

O novinářskou pravdu a mravnost (Havlíčka nestačí jenom oslavovat...)

V nedávných minulých dnech vzpomínali jsme dokonce trojího jubilea jednoho z největších synů české země, neohroženého bojovníka za práva slovanských národů a otce české žurnalistiky Karla Havlíčka Borovského. Byly proneseny četné oslavné řeči. Památce svého velikého učitele přišli se poklonit i čeští novináři. Přišli, aby se jednomyslně přihlásili k jeho ideám.

Z toho ovšem vyplývá i veliký závazek. A tento závazek jsou povinni čeští novináři splnit. Jsou tím povinni nejen památce svého učitele, ale i svému národu. To značí nejen Havlíčka oslavovat, ale i následovat. Hájit nesmlouvavě ony stěžejní zásady novinářské cti, jimiž jsou podle Havlíčka, pravda a mravnost.

Zjevy, s nimiž se dnes v české žurnalistice setkáváme, nevzdělá, bohužel, o tom, že by český novinář nějak zvlášť pečlivě střežil tyto základní pilíře novinářské cti. Ba co víc, téměř denně se setkáváme v našem tisku s nesčetnými doklady, že novinář nejen nedbá úzkostlivě pravdy, ale nezřídká i záměrně ji skresluje, bagatelizuje, ba přímo potlačuje. To je ovšem zjev nanejvýš vážný.

Jedním z nejtypičtějšých příkladů takového hrubého porušování a skreslování pravdy byly některé referáty o procesu s bývalou protektorátní vládou. Zde jsme se setkávali s referáty tak vzdálenými pravdě, že ten, kdo snad byl procesu přítomen a druhý den si přečetl referát v určeném tisku, marně pídil se po tom, kde vlastně dotyčný referent svoji vskutku »původní zprávu« sebral. Je nad pochybnost, že takové zpravodajství se nesrovnává nejen s novinářskou ctí, ale není ani právě šťastnou službou republice. Zde jde přece o proces vskutku historický a odpovědný. Účelem a úkolem soudu je tu zjistit zcela objektivní skutečnosti a z nich vyvodit i příslušné závěry a trestní sankce. Národní soud nad protektorátní vládou nám mimo jiné musí také zodpovědět otázku zásadní důležitosti. A tou je kromě vynesení spravedlivého trestu také odpověď na otázku: Jak se měl vlastně český národ chovat za okupace? A odpověď na tuto otázku není snadná a nelze ji také odbyt nějakou demagogickou frází.

A úkol českého novináře dnes? Nemí to jenom právo, ale přímo povinnost říkat lidu pravdu a jen pravdu? Kdo by chtěl Havlíčka oslavovat a současně nedbat všech těch velikých a stěžejních zásad, jejichž neohroženým zastánce právě Havlíček byl, nemá práva se dovolávat tohoto velikého syna českého národa.

Zbavili jsme se zaprodaných a zrádných novinářů. Je na nás, abychom očistili český tisk ještě od těch, kteří záměrně porušují ony stěžejní zásady novinářské poctivosti: velikého to havlíčkovského odkazu: hájit pravdu a mravnost. Stavovská organizace našich novinářů je tu na prvním místě povolána, aby střežila své řady. Je tím povinna velikému odkazu Havlíčkovu.

J. V. Dvořák.

Cenový úřad útočí

Jen jediný občan republiky, zdá se, je vcelku spokojen s úrovní naší cenové hladiny: předseda nejvyššího úřadu cenového. Zároveň s 16. číslem »Dneška«, kde dr. Schmidt zaznamenává Halbhutbrovy a Noskovy kritiky naší cenové politiky, vyšel zajímavý článek dr. Václava Maura v »Hospodářci«; tam předseda NÚC píše: »Jsem přesvědčen, že všichni činitelé, kteří měli účast na přebudování našich hospodář-

ských čísel zvláště na posunu naší cenové úrovně, by uvítali, kdyby nestranné forum neúředních odborníků podrobilo všechna naše opatření, provedená ke konci minulého roku, kritice...« Hle, návrh, který by neměl zapadnout. Takhle má jednat odpovědný úředník: Co jsem udělal, udělal jsem. Raďte to přezkoumat. — Kloboúk dolů, pánové.

I ofoukal nám studený větřík hlavu. Vzpomněli jsme si, že jsme již 2. května v »Dnešku« naznačovali, že zvýšením cen měly být zvýšeny nominálně daně a tím snížen státní dluh. Něco podobného, rozumíme-li správně, připouští i předseda NÚC v Hospodářci: »Ménová komise odborníků přišla tu k závěru, že opatření plánovaná pro reformu měny musí být provázena posunem cenové úrovně asi na trojnásobek proti době předválečné, má-li pro naše hospodářství být únosným břemeno, spočívající na něm z doby německého hospodářství...« Aha, měna je tedy přece jen to čertovo kopytko; naposledy se tento názor vyskytl v hospodářském programu lidové strany, avšak v programu vládním převládá přece jen názor stran marxistických: od výroby třeba začít, ne od měny.

Něco však třeba předsedovi NÚC přiznat s úctou: navrhoval v srpnu m. r. zvýšení na dvojnásobek, (nebo snad již počátkem července, jak řekl novinářům 17. dubna t. r.); později dal propočítat koeficient 2,5, pak 2,7 — a nyní se stačtěně bije za hladinu, k níž ho donutilo ministerstvo financí. Škoda jen, že neútočí proti cenám s bojovností, kterou projevuje vůči svým kritikům: nechť — snad vede právě touto oklikou nejschůdnější cesta k snížení cen.

—19.

Od Ostrowa Togliowského ke Kielcům

Malá věta z novinářské depeše »Associated Press«: »Dnes se konal v Kielcích hromadný pohřeb čtyřiceti pěti obětí protizidovského pogromu.« Píšeme rok 1946.

Marně podává »Ústřední komité polských židů« polské vládě memoranda, zabývající se neustálým, soustavným a měsíce již trvajícím vražděním polských občanů židovského původu. »Glos Ludu« již na počátku letošního roku obvinuje z těchto barbarických vražd a zverstev členy pozemní organizace »Národní ozbrojená moc« (NSZ), která prosákla hitlerovskou ideologií. Jsou to lidé známého typu duševně otupělých fanatiků (jako u nás byli Rys, Cyphelly, Thun-Hohenstein, Burda; zde však bez vlivu na širší veřejnost, bez možnosti), kteří tvrdí stále podle Hitlera, že všim jsou vinni židé, a nikdo je nepřesvědčí o opaku. Jde o těžkou duševní chorobu, s níž jsme se v Polsku a v Německu setkávali již dávno před válkou, i před první světovou válkou, a která se rozmohla v důsledku nacistické propagandy. Z těchto krahů poházejí přímo vykonavatelé těchto zločinů. Organizují spodinu lidské společnosti, která nemůže za jakékoliv situace nic ztratit a která je ochotna ke všemu, je-li to zapláceno. Jak »Glos Ludu« tak i »Kurier Codzienny« doufají, že veřejné mínění v zahraničí bude s to posoudit vše, k čemu v Polsku dochází, a že uvěří, že veškeré akce, pokud lze vraždy a zverstva nazývat akcemi, jsou vyvolány jen proto, aby Polsko bylo oslabeno na mezinárodním fóru celého kulturního světa.

Zde však nutno říci jasně toto: Celá Evropa byla v době německé okupace vystavena právě tak silnému propagačnímu tlaku Hitlera, jako Polsko. Ale někde se antisemitismus tak hluboce neujal jako v Polsku. Právě v zemi, kde zahynuly v koncentračních táborech miliony evropského židovstva, kde denně a denně mohli polští občané pozorovat smrt tak zblízka. Projel jsem v této době celé Polsko. Od Gdan-ska až po Lvov, od Minska, Varšavy až po Katovice a Vrat-slav. A dobře jsem viděl a neméně dobře slyšel. V téže době v Čechách a na Moravě byli popravení a zavíraní Češi, kteří židy ukrývali, podporovali a bránili. I za cenu vlastního života. V téže době Němci jsou nuceni vydávat nařízení proti Čechům, v nichž se jim oznamuje, že ten, kdo se se židy stýká, bude za žida považován.

»Ústřední komité polských židů« nevolá o pomoc jen v roce 1946. »Poale Zion« volala již dříve. V roce 1934, 1935, 1936, kdy si židovská menšina v Polsku kladla úzkostlivou otázku, zda v této zemi nejde židovstvo vsíci divokému pronásledování. Vzpomeňme na masakr v Ostrowu Tugligowském, na vraždění v Krzeczowicích (11. června 1936), na dobrodružné přepadení ve vlaku s několika židovskými cestujícími, ale Myšlenic, tedy města, kdy inž. Adam Doboszyński z Chorowic se svojí bojůvkou vyplenil celé město. Také tehdy byl tento pán povýšen polským tiskem málem na národního hrdinu a jeho ostře protizidovská kniha »Gospodarka naro-

dowa« se stala velmi známou. Již v této době je vidět v Polsku důkladný základ pro antisemitismus, který později byl německou propagandou pouze doplněn. Právě tak jako v Maďarsku, které má také své Kielce, ať se již jmenují Ózd, Szajossenpeter, Totkomloss nebo Szegvar.

Můžeme být hrdí, že v době této nové vlny antisemitismu, který je jedním z hlavních příznaků nacismu, nemůže být v zemích koruny České ani mluveno o antisemitismu typu kielockého nebo szegvarského. Tu a tam se objevil tvrdý postup vůči některým jedincům také u nás, avšak zde zasáhlo včas a energicky ministerstvo sociální péče, které kategoricky nařídilo všem úřadům ochrany práce, aby těm podnikům, které se budou vzpíratí přijímání židovské zaměstnance nebo projeví podobnou nacistickou mentalitu, bylo prostě zastaveno udělování souhlasu k přijímání nových sil. Tento oběžník, mající číslo II-1230-6/12, podepsaný sekčním šéfem dr. Josefem Kotkem, jasně ukazuje, jak nejvyšší místa státního aparátu dovedou zasáhnouti proti zakuklenému nacismu. Bude dobře, když zahraniční židovské časopisy srovnají tyto nesporné skutečnosti a také z nich vyvodí při referování o Československé republice správné závěry.

Antonín Horský.

národní hospodář

Hugo Vavrečka

Bojovník proti drahotě

(K výročí smrti Tomáše Bati)

12. července bylo tomu 14 let, co zahynul při leteckém neštěstí zakladatel zlínských závodů. S Tomášem Batou odešel originální český průmyslník, tvůrce největšího českého individuálního podniku, český selfmademan velkého slohu, průkopník nových směrů ve výrobě a v distribuci obuvi, hospodářský a sociální organisátor světového významu.

Náhlá smrt Tomáše Bati právě na vrcholu rozmachu jeho podniků v době těžké hospodářské tísně a nezaměstnanosti působila hlubokým dojmem na celý národ, který mi rázem uvědomil, že ztrácí vynikající tvůrčí individualitu, muže, který působil mocným vlivem na obecnou prosperitu a na zaměstnanost naší země. Bata nejen proměnil chudické kdysi údolí valašské Dřevnice ve vzkvétající kraj, ale jako mocný katalysátor ovlivňoval veškeré československé národní hospodářství, posiloval svým příkladem obecnou pracovní morálku i podnikatelský elán dorůstající generace a svými reformními názory na povinnost hospodářských kapitánů zaostřoval veřejné svědomí ve věcech národního hospodářství. Svým sociálním cítěním odlišoval se zřetelně od kapitalistického tábora podnikatelů tehdejší doby a přispěl nemálo k tomu, že se u nás veřejné mínění — na rozdíl od ostatních zemí ve střední a západní Evropě — již za časů první republiky orientovalo zřetelně ve směru hospodářské demokracie.

Po této stránce není působení Tomáše Bati dosud dostatečně doceněno. Právem můžeme však říci už dnes, že Tomáš Bata je z posledních postav buditeckých a že se zasloužil o dovršení našeho národního obrození ve sféře kultury hospodářské.

Působení Tomáše Bati začíná již za dob starého Rakouska, kdy českých podnikatelů bylo pořádku a kdy u nás každá plodná iniciativa na poli hospodářském znamenala posílení posic národních i politických. Od těch dob měla činnost Tomáše Bati vždy vyslovenou notu českosti, která se vyjadřovala pak i v jeho působení mezinárodním. Byl prvním průmyslníkem, který v Evropě zavedl výrobu

obuvi na běžícím pásu. Zdokonalil značně vzor přenesený z Ameriky; teprve ve Zlíně byl proces plynulé velkovýroby obuvi dovršen důsledným rozložením na základní a jednoduché technické úkoly, jež umožňovalo zapojit do průmyslu po krátkém výcviku nezaměstnané síly z horského venkova, které dosud pracně hledaly alespoň sezónní obživu v bohatších rovinách moravských, nebo které tíhly k vzdálenějším průmyslovým oblastem a do Vídně, pokud se nedaly na cestu za vystěhovaleckým štěstím v zámoří. Současně dosáhl Tomáš Bata využitím všech vymožeností v technologii obuvnické výroby značného zvýšení výrobní výkonnosti a tím i snížení výrobních nákladů. Po dobytí státní samostatnosti a po překonání poválečných obtíží počal rychle rozšiřovat výrobu a způsobil svým radikálním snížením cen pravou revoluci ve spotřebě obuvi nejen v republice, ale brzy i v okolní cizině.

Rozmach zlínských závodů neprobíhal bez bojů. Zvláště živnostnictvo stavělo se proti vpádu levné tovární obuvi na domácí trh, a středostavovské hnutí, které později vyvrcholilo v politické straně živnostenské, vzniklo původně jako reakce na Baťovu expansi. Později boj obuvnictva uhasil, zvláště když dorost z rodin živnostenských našel snadno dobré zaměstnání buď v továrně nebo v prodejnách a správkárnách Baťových.

Levné Baťovy ceny měly za následek, že spotřeba obuvi v Československu značně vzrostla. Před první světovou válkou činila roční spotřeba obuvi na jednoho obyvatele v českých zemích asi půl páru, na Slovensku ještě méně. Lid na venkově chodil tehdy do práce za zimy i nepohody většinou bosky. Ale i v městech se na drahé tehdy obuvi velice šetřilo. Při smrti Tomáše Bati byla tuzemská spotřeba obuvi již více než čtyřnásobná a činila přes dva páry na obyvatele ročně. Nároky na dobrou obuv se stupňovaly a ve výrobě a v obchodě obuvi bylo nakonec zaměstnáno více pracovníků než za éry výroby živnostenské. Současně rozkvetl znamenitý vývoz československé obuvi, dosahující několika set milionů korun ročně. Československo bylo ve světové statistice spotřeby obuvi na druhém místě za Spojenými státy. Co do levnosti obuvi bylo na místě prvním, rovněž i ve světovém exportu. Výroba levné lidové a pracovní obuvi stala se vysloveným průmyslem československým.

Tyto výsledky nebyly jen plodem technické racionalisace výroby. Snad ještě významnější byly pokroky, které Bata zavedl v distribuci obuvi. V širší veřejnosti se ujalo mínění, že systém vlastních prodejen, který Bata vybudoval, měl účel zachytit obchodní zisky drobného prodeje. To je omyl. Hlavní smysl vlastní prodejní sítě byla možnost bezpečné prognosy odbytu jednotlivých druhů obuvi a tím i solidního základu pro plánovitě řízené výroby. To je výhoda, která odstraňuje ztráty na mrtvém zboží, které ohrožují každý velký konfekční podnik.

K tomu ovšem přistupují ještě jiné úspory, jako na př. vymýcení ztrát, způsobených insolventcemi, které činí v některých oborech 20% obrátu i více. Jednotné a pevné ceny zboží zjednodušily všechny obchodní manipulace, účetnictví, evidenci, inventuru atd. Hodnota nehybných skladů v prodejnách a i v továrně je v Baťově systému v přímém poměru k obrátu. Tovar, který leží déle než určitý počet týdnů na skladě, se nemilosrdně zlikviduje, neboť ujíždá podniku nejen na práci, na režii, na úrocích, ale stojí v cestě zboží prodejnějšímu.

Bata dosáhl svou technickou a obchodní racionalisací, že časově období mezi nákupem suroviny a prodejem hotového zboží, které činí na příklad u textilního zboží 12 měsíců, bylo zkráceno asi na polovinu až na třetinu. Není třeba blíže rozvádět jaké výhody plynou z rychlého oběhu provozního kapitálu podniku. Obrazně řečeno, prodával Bata hotový tovar ještě před splatností nakoupených surovin. Obchodník snadno pochopí, proč mohl Bata vzestup a růst svého podniku financovat ze svých vlastních prostředků, bez apelů na bankovní úvěry. Přijal ostatně jako základní zásadu, že také všechny zisky mají zůstatvat v

podniku na posílení vlastních provozních a investičních prostředků. Tato vnitřní finanční síla a odhodlání každou stagnaci odbytu korigovat ihned vydatným snížením prodejních cen vysvětluje, proč mohl Bata všechny hospodářské krize a otřesy bez pohromy překonat a proč i v tisíci let třicátých se v jeho závodech neprojevala nezaměstnanost. Batův přítel, americký velkoobchodník Filene, řekl jednou o Batovi: »Je jediný člověk na světě, který dovedl překonat hospodářské krize, protože nikdy neváhal snižovat ceny tak dlouho, až se výroba zase naplno rozběhla.«

Není pochyby o tom, že Tomáš Bata cenové problémy příliš zjednodušoval. Ale na rozdíl od novodobého liberálního kapitalismu, který hledá rozřešení krise nezaměstnanosti v dohodách o regulaci výroby a cen, byl v pojetí hospodářského automatismu důslednější a logičtější. Praktické úspěchy jeho metody v dobách krise jsou nepopíratelné a je pozoruhodné, že moderní američtí národohospodáři docházejí k stejným závěrům jako Tomáš Bata a že za nejlepší krisovou politiku pokládají využití technických a racionalizačních pokroků k soustavnému snižování obecné cenové hladiny.

Tomáš Bata již záhy — počátkem let dvacátých — vyvodil důsledky z poznání, že československý kožedělný průmysl se opírá o základy, které leží — v zámorí. Naše země (jako vůbec celá Evropa) neprodukuje žádnou z velkých obuvnických surovin (kůže, tříslo, guma, bavlna atd.) v dostatečném množství. České kůže patří sice k nejlepším kvalitám, ale právě proto je lépe využít jich k účelům, při nichž hraje hlavní roli váha nebo velká bezvadná plocha (potřeby technické, galanterní), než je rozsekát na malé obuvnické dílce. Za jednu těžkou českou lze sménití dvě nebo tři lehčí a levnější kůže cizí. Ale i kdybychom spotřebovali všechny domácí kůže k výrobě obuvi (což by bylo v normálních dobách hříšným mrháním národního statku), nestačilo by to ke krytí domácí spotřeby, jak to vidíme při dnešní nouzi o boty. Obor kůže — guma je vysloveným průmyslem zušlechťovacím jako ostatně většina československého průmyslu kromě keramiky a dřevařství. Prosperita kožedělného průmyslu a dostatečné ukojení domácího konsumu závisí tedy především na levném nákupu surovin v zámorí a na jejich levné dopravě. Náš stát musí však šetřit cizími platidly a může je uvolňovat liberálně jen tomu průmyslu, který si dovede devisy pokud možno opatřit sám. Naše devisová politika musí se tedy řídit heslem: Kdo kupuje v cizině, musí také do ciziny prodávat.

Bata, který potřeboval pro svou nákupní politiku, při níž se pídil po nejlevnějších pramenech, co největší pohyblivost a svobodu, počal proto pěstovati usilovně i vývoz, který mu ostatně také umožňoval vyrovnávat sezónní špičky zaměstnanosti v továrně a využívat plné kapacity běžícího pásu. Svou neumdlévající iniciativou, obchodnickou bystrostí, vynalézavostí a odvahou překonával nejen zeměpisné nevýhody vnitrozemské polohy našeho státu, nedostatek exportních styků a tradic, ale i všechny speciální obtíže, jež se stávají v cestu mezinárodnímu obchodu právě u obuvi.

Na počátku našeho století kvetl ještě světový obchod s obuví a starší pamětníci si vzpomenou, že i k nám pronikala luxusní dámská obuv francouzská, sportovní anglická a mužská americká. Po první světové válce se však poměry světového obchodu s obuví náhle změnily, neboť všechny státy přešly k vysokým cům a k soběstačnosti zvláště v obecném konsumním zboží. Mezinárodní obchod obuvi ustal nakonec docela, neboť žádný výrobce se již nechtěl pokoušet o překonání celních překážek, které byly všude téměř prohibitivní.

Teprve švec ze Zlína se do tohoto dobrodružství pustil. Všude našel nějakou skulinku a konečně mu umožnily jeho mimořádně nízké výrobní náklady, aby přeskočil i takové celní bariéry, které byly pro ostatní výrobce v cizích

zemích (Američtí nevyjímaje) nepřekonatelné. Jen Japonci mohli na východních trzích svým dumpingem konkurovat, ale omezovali se na nízké kvality textilně-gumové obuvi. Tak stal se Bata jediným výrobcem na světě, který pěstoval obchod s obuví ve velkém slohu a v sortách lidové obuvi, jež dosud nebyly předmětem mezinárodního obchodu. Cenový převrat v obuvi, který Bata vyvolal ve střední Evropě, rozšířil se nyní na celý svět. Batova obuv počala pronikat do všech koutů světa a nebylo téměř státu, kde by se Bata nebyl uchytil. Jeho obuv kupovali stejně novofoundlanští rybáři jako černoši v nitru Afriky, Indové, Malajci, Číňané. Značka obuvnické továrny ve Zlíne stala se nejpobulárnějším československým jménem na celé zemi. Započal ostrý boj Batův s celým obuvnickým průmyslem na světě. Jeho ceny byly však tak přesvědčivě nízké, že zápolení skončilo vítězstvím Batovým: obecnou racionalisací. Jak to řekl Bata holandskému ministru obchodu, který se obával o existenci domácích výrobců: »Nic se nestane, páni budou jen o hodinu dřív vstávat.«

Obtíže a překážky, které bylo nutno překonat při dobytí trhů pro Batovu obuv, byly nesmírné. Naší veřejnosti je tato kapitola české obchodní podnikavosti jen málo známa. Nezapomínejme, že to bylo v době, kdy celým světem šla vlna autarkismu s nejrůznějšími šikanami dovozu, s kontingenty, kvotami, zákazy atd. Bata, který mohl očekávat trvalé úspěchy jen od zavedení přímého prodeje konsumentům v cizině, narážel nejen na celní a dovozní překážky, nýbrž i na vnitrostátní právní předpisy a obchodní zvyklosti. Celní tarify umožňovaly také zpravidla jen dovoz některých druhů obuvi (na př. jen dámské, nebo jen dětské, jinde opět jen kožené a nikoliv gumové nebo naopak). Regulární obchod v prodejnách dá se však vésti jen s ucelenou kolekcí všech druhů. Tak vznikly v některých zemích tak zvané sesterské výroby, které do dávaly zboží, jež se nemohlo dovézt ze Zlína. Byla to jakási příprava pro udržení a zvýšení československého exportu. Laikové v tom často viděli nebezpečnou konkurenci Zlínu — ve skutečnosti stoupal zlínský export právě v důsledku působnosti sesterských závodů v cizině. Je ostatně zajímavé, že mnohé země, v nichž byla zařizována moderní tovární výroba obuvi, ustaly ve své prohibitivní celní politice, takže se českému exportu otevřely dveře k svobodnější soutěži. Potvrzuje se tu znovu, že země s jistým průmyslovým standardem jsou vždy lepšími partnery v obchodních stykách, než země primitivní. V obuvi bude po mnoho pokolení platit slovo Tomáše Bati, že většina lidstva chodí ještě bosa a že pole naší příčinlivosti je zde neomezené.

Zdá se, že nadejdou doby, kdy světové směny zboží budou opět svobodnější. Ale jisté je, že náš export i potom bude musit hledat nové cesty a způsoby k svému uplatnění, především tak, že po vzoru Batově bude si v cizině budovat spolehlivé opěrné body a posice. Export hotových průmyslových tovarů je bylinka citlivá a choulostivá a musí se pěstovat s vynalézavou pečlivostí a s tvůrčí iniciativou. Není to pole pro působnost byrokratickou.

Dnes se již obecně uznává význam vývozu pro prosperitu našeho národního hospodářství. Tomáš Bata byl zde průkopníkem; objevil a dobyl pro náš export nové možnosti a nové výhledy svým důsledným bojem proti drahotě.

Batův systém — batism, jak se někdy říká — byl nejvíce určen jeho sociálními názory, které vyjadřoval ovšem více praktickými činy než theoretickými úvahami. Celkem možno říci, že Bata vycházel z přesvědčení o všemoci technického pokroku. Nepochybně k němu dospěl, když se ocitl jako mladý muž, naplněný podnikavostí, v americkém prostředí »neohrazených možností«. Silně na něj

působil příklad Fordův, od něj převzal nejen myšlenku běžícího pásu ve výrobě, ale též zásadu: Nejvyšší mzdy — nejnižší ceny. Jeho systém se však liší od fordismu. Ford zůstal na poloviční cestě; platil sice dělnictvu vysoké mzdy, ale jakmile dělník opustil bránu továrny, přestal se Ford o něho zajímat. Baťa naopak dospěl k tomu, že počátek péče o »spolupracovníka« musí být v životě mimo továrnu. (Nikdy neužíval názvu »dělník«, v němž cítil jakousi příhanu a nevážnost k pracovníkům.) Co jsou platny Fordovy vysoké mzdy, když je dělník v Detroitu musil vydat za drahý byt a předražené potraviny? Ford, jak známo, později přeložil některá oddělení svých závodů na venkov.

Tomáš Baťa poznal, že je povinností průmyslového podnikatele vytvořit nové životní prostředí pro průmyslového pracovníka. Jeho ideálem bylo zdravé, světlé, vzdušné průmyslové sídliště, složené ze samostatných dělnických vil uprostřed zahrad, město opatřené všemi pomůckami moderní bytové a životní kultury. Proklínal zařouzená průmyslová města, sklepní byty a špinavé fabriční kolonie. Určil si jako směrnicí budování průmyslové osady, že dělnická rodina má mít nejméně tři světnice s kuchyní a koupelnou a že výdaje za bydlení nemají přesahovat více než 8—10% zaměstnancova důchodu. (Nájem Baťova domku činil 50 korun měsíčně.) Aby udržel nízkou cenovou hladinu ve městě a okolí, zařídil obchodní domy, které prodávaly všechny základní životní potřeby — potraviny, šatstvo, bytová zařízení — za minimální ceny. Za jednoduchý, ale vydatný oběd platily se v Baťově jídelně 2 až 3 koruny. Postavil prostorné školy, zařídil nemocnici, pořídil svým nákladem silnice a chodníky, prodával nejlevnější proud a plyn v republice atd. Nominální mzdy byly v Baťově továrně vysoké, ale reálné mzdy byly jistě nejvyšší v celé střední Evropě. Neboť Zlín byl nejlevnějším městem v republice.

Přitom se Baťa staral o to, aby se životní požadavky jeho spolupracovníků stále stupňovaly. Trvalo to chvíli, než se nájemníci jeho domků naučili používat koupelen, místo aby ve vanách uskladňovali brambory. Baťa chtěl také, aby si odvykli jíst stísněně v kuchyni a nabádal k tomu, aby byt a zahrada byly plně využity k odpočinku. Rázil heslo: »Nenáročná žena — lenivý muž.« Ve svých projevech poučoval ženy zaměstnanců, jak důležité je, aby se staraly o dobrou výživu rodiny. Potíral ustálený u nás zvyk lehké a rychlé snídaně a doporučoval anglickou snídani s vejci, šunkou a slaninou. Nutno říci, že zde valných úspěchů nedocílil — zvyk je zvyk. Ale jako důsledný abstinents přece dosáhl toho, že ve Zlíně značně vzrostl konsum mléka, ovoce a ovocných šťáv. Pražáci se ovšem usklíbalí při návštěvách ve Zlíně, když jim v Baťově jídelně servirovali k vepřové pečení malinovou šťávu, mléko nebo kávu. Ale lidé si zvykli. V kraji, který byl kdysi zamořen alkoholismem, vymizelo za života Tomáše Baťi opilství docela.

Tomáš Baťa považoval Zlín, tak jak jej vybudoval, jen za přípravu a studii. Počítal s tím, že po 25 letech strhne všechny domky, které byly lehce stavěny ještě za velké stavební drahoty v prvním desetiletí po válce a že postaví vzorné a dokonalé sídliště, v němž měli bydlet i ti zaměstnanci, kteří dosud dojížděli ze širokého okolí buď denně nebo týdně.

Vytýkal průmyslovým podnikatelům nejen nedostatek zájmu o životní podmínky zaměstnanců, ale též jejich lhostejnost k výchově průmyslového dorostu. Chtěl dosáhnouti toho, aby časem většina zaměstnanců vycházela ze závodních škol, které by poskytovaly nejen speciální odbornou přípravu, ale i vyšší obecné vzdělání. Školy práce: Soustava známých zlínských internátů pro mladé muže a ženy, stala se vzorem pro podobná zařízení v jiných závodech nejen u nás, ale i jinde v Evropě. Tomáš Baťa říkal, že výdaje na školství jsou nejlepší průmyslovou investicí. »Nejprve se musí budovat člověk, potom teprve továrna.«

Výhody, které z obecných zařízení plynuly zaměstnancům Baťových závodů, zvyšovaly reální hodnotu mezd a staly se nakonec nejvládnější složkou Baťova sociálního systému. Jen jednou snížil Tomáš Baťa mzdy: při Rašínově deflační reformě měny. Tehdy vyhlásil obecnou padesátiprocentní slevu na cenách své obuvi a snížil o stejné procento i všechny platy; současně však prohlásil, že zaručuje zaměstnancům zásobování za poloviční ceny. Jinak trval na tom, že je vždy národohospodářským omylem, jestliže se ustálená hladina důchodů snižuje — uznával jen snížení cen výrobků v tempu racionalisace za správné východisko z jakékoliv hospodářské tísně.

Cenová politika byla tedy Tomáši Baťovi klíčem ke všem hospodářským problémům. »Cena je sekýra, která rozetne každý hospodářský problém.« Oddával se víře, že svět lze spasit a národy osvobodit od hmotných a od věštných jiných pozemských strastí jen jedním způsobem: stálým snižováním cen. Cestou k tomu je trvalé rozmnožování a rozšiřování výroby, jež bude umožněno pokrokem vědy a techniky.

Dokazoval, že konsumní možnosti průmyslových výrobků jsou na nedohledné doby neomezené a že jde vždy jen o to, snižovat ceny. Odmítal názor, že snížení cen musí vyplynout jen z přítomné kalkulace; věřil, že zde je přítomnost do značné míry obrácena a že nápady k racionalisaci se dostávají teprve když jim předchází vůle a odhodlání snížit ceny. Nepochybně je v této filipice mnoho pravdy — technická vynalézavost probíhá touto psychologickou cestou. Své kalkulanty a techniky v tom směru vychovával. Předepsal radikálně snížený výrobní náklad a když ho přesvědčovali, že žádá nemožnou věc, odpovídal: »To musíte tedy hníst mozky tak dlouho, až vás něco napadne.« A zpravidla se nemožná věc stala přece možnou.

V době světové krise položil mu starostlivý národohospodář otázku, co udělá, kdyžby lidé přestali obuv kupovat. Odpověděl: »Rozšířím výrobu.« — »Jak to?« — »Jednoduše proto, že nekupují-li se boty, není to zajisté proto, že by je lidé nechtěli mít, nýbrž proto, že nemají na ně dost peněz, čili, boty jsou jim drahé. Musím tedy jít s cenou dolů, chci-li prodát. Kdybych snad chtěl pro zlevnění výrobků snížit mzdy, dosáhl bych opaku — lidé by pak ještě méně mohli boty kupovat. Musím tedy racionalisovat a první etapou racionalisace je zvětšení výroby, aby klesl podíl obecných režii a aby se lépe využilo strojů.«

Kdykoliv přišel k němu průmyslník ve své tísní o radu, řekl mu: »Snižte ceny!« (Tak jako radil Foch svým generálům, kteří byli v úzkých: »Útočte!«)

Každá nepřiměřená cena ho přiváděla z rovnováhy. Považoval drahotu za největší zlo, ba za zločin na národě. Okamžitě byl odhodlán vyrábět vše, o čem byl přesvědčen, že je příliš drahé, jen aby dokázal, že požadovaná cena je neodůvodněná. Nešlo mu snad jen o ceny zboží, které nakupoval pro svůj závod, chtěl, aby obecná cenová hladina byla pokud možno nízká. Neuznával důkazy, že ceny nelze snížit pod danou úroveň. »To je buď vada kalkulace, vada organizace, neschopnost vedoucích lidí, nebo zaostalost technická. Nebo též hloupá lakota.« Byl zapřísáhlým nepřítelem všech monopolů, kartelů a cenových dohod a bouřil zvláště proti ochraně, kterou takovým institucím poskytoval stát, ať to byly různé centrály, výsadní společnosti, preference rafineriím a pod. (Jistou výjimku připouštěl u produktů zemědělských, hlavně proto, že u nich spotřeba není tak pružná.) To byly podle jeho názoru jen prostředky k udržování umělé drahoty. Všude, kam se ohlédl, viděl Baťa, že lidé a strádání lidu je způsobeno neodůvodněnými cenami, nepřiměřenými a nepřehlednými zisky, nedostatkem výkonnosti a kontroly. Jako onen duch z pohádky, jemuž mocný čaroděj uložil, aby věčně ničil jakous nezkrotnou plevel, tak byl Tomáš

Bafa uhranut neodolatelým sklonem pronásledovat drahotu na každém svém kroku.

Tomáš Bafa popíral, že by technický pokrok vyvolával nezaměstnanost. »To je jen optický klam, vyvolaný státním omezením lidské svobody a pohyblivosti a neochotou snížit ihned ceny zboží, které bylo vyrobeno racionálnějším, t. j. levnějším způsobem.« Na známý příklad Owensova láhového automatu, který vyřadil tisíce sklářů z práce, odpovídal: »Kde jsou ti skláři? Já je zaměstnámi!« Je to obměna jeho názoru, že všechny hospodářské krize vznikají z ulpívání na ustálených cenách. Když se generální ředitel S. chlubil, že již deset let udržuje stabilní ceny železa, odpověděl Bafa: »Já jsem zatím už desetkrát snížil ceny obuvi — vy buď lidi okrádáte nebo neprovádíte racionalisaci.« Byl to jejich poslední rozhovor, pan generál se urazil.

Za času Tomáše Bati byla vždy hlavním problémem nezaměstnanost. Nedostatků pracovních sil nikdy nebylo a proto neměl Tomáš Bafa příležitost se o této věci vysloviti. Ale nemůže být pochybnosti o tom, že by i zde byl spatřoval východisko v racionalisaci — patrně v racionalisaci mimořádného rozsahu a mimořádné formy.

Zlínský šéf byl nejen novotář v technice, ve výrobě a v organizaci obchodu. Lze o něm říci jistě právem, že byl též praktickým sociálním reformátorem. Nikdy se však nezabýval sociologickými a národohospodářskými teoriemi. Jeho názory vyplývaly jen z jeho bohaté životní zkušenosti, z jeho odborné suverenity a z vůle k praktické činnosti. Vyšel z chudých poměrů a zakusil v mládí na sobě bídu, v jejímž znamení žil Zlín po celá pokolení; o Valašsku se říkalo, že je to »počátek vody a konec chleba«. Byl jen empirik a pracovník, který neměl ani času, ani ctizádosti psát knihy; proto také nezanechal soustavný přehled svých názorů a myšlenek. V mnohém směru byl primitiv. Ale byl to duch plodný, originální, s rysy geniality.

Jednou tázal se ho jistý církevní hodnostář velebně: »Co myslíte, kdy nastane pokoj mezi lidmi dobré vůle?« Tomáš Bafa, který měl velmi živý smysl pro humor, poškřábal se za uchem a odvětil: »To, to je vlastně otázka pro vás, pro faráře. Co se mně týká, myslím, že pokoj bude teprve, až všechno, co člověk k pozemskému blahu potřebuje, bude všem lidem tak dostupné, jako vzduch a voda. A jako požeňání.«

V tomto kředu je vlastně zhuštěn celý hospodářský, podnikatelský a sociální program Tomáše Bati. Byl pravověrný vyznavač láce, jenž viděl sociálního antikrista jen v drahotě.

život a instituce

Dr. Vladimír Minařík

O nový životní styl

Každá revoluce vede nutně k vytvoření nového životního stylu. Především prostšího. Lidé setřesou se sebe cetky, přežitky a předsudky, které se usazovaly na společnosti jako nánosy prachu na nepoužívaných křeslech v salonech, a usilují o nový způsob života; nebo, což se také mnohdy děje, jsou s nich tyto cetky, přežitky a předsudky setřásány silou poměrů, aniž o to lidé sami usilují. To je, zdá se, případ náš.

Je pozoruhodné, jak málo úsilí o nový životní styl bylo vidět po loňské květnové revoluci. Zatím co husitská revoluce vytvořila mocnou vlnu askese, vedoucí až k adamitství sektářských skupin, zatím co ruská revoluce měla též výrazný rys asketismu (vzpomeňme jen, jak v prvních

letech po revoluci kravata mohla být příznakem kontra-revolučního smýšlení), po naší revoluci jsme nanejvýš mohli čísti protesty proti frakům. A dost. Naše poměry jsou zřejmě podstatně jiné, než po husitské revoluci v naší vlastní zemi, nebo než po listopadové revoluci v Rusku. Český proletář byl ochoten převzít od dřívějších držitelů moci jejich skromný přepych a nijak se nepobuřoval přemýšlením, že by měl sedět v Lěsele, jemuž dal vznik vkus a hospodářské i sociální poměry liberalistické éry. V tom je také ostatně vidět poměrnou plynulost změn, jež zdaleka nezačaly, nýbrž pouze vyvrcholily květnovou revolucí a znárodněním; společenské změny u nás začaly již v minulém století, a jednotlivé vrcholky vývoje jsou datovány rokem 1907 (všeobecné hlasovací právo) 1918 (osmi-hodinová doba pracovní) a lety dalšími, kdy bylo uskutečněno mnoho pro vytvoření jiné, ne už zcela liberalistické společnosti.

I když lze jen s největší námahou zjišťovati zcela drobné a nesouvislé stopy snah o nový životní styl, je naše postavení takové, že jsme poměry nuceni tento nový styl si vytvářet. Kámen, hozený do vody, nevytvoří jen jeden kruh, ale kruhy vln se šíří dál, ať chceme nebo ne. Jakmile jsme učinili některá opatření, která jsou výrazem naší národní a sociální revoluce, vytvořila se zcela nová situace, jejíž prvky si většina občanstva ještě neuvědomuje nebo aspoň je nedovede uvést v příčinnou souvislost. A tato nová situace nás nutí a bude i napříště nutit, abychom vyvozovali další a další důsledky v celém svém životě, nechceme-li, aby nám kruhy vln působily docela zbytečné škody.

Provádíme odsun Němců. Přímým důsledkem odsunu je a na dlouhou dobu zůstane nedostatek pracovních sil tam, kde je to pro obnovu a normální chod našeho hospodářství nezbytné. To má důsledek zdánlivě nepatrný, ale ve skutečnosti velmi významný, že totiž rodiny sociálně středně situované nebudou moci zaměstnávat pomocnice v domácnosti.

Jsou lidé, kteří se na to dívají s jistou škodolibostí. Provázejí toto poznání míněním, že »paničky konečně budou také něco dělat«. Nesdílím toto stanovisko. Jsem naopak toho mínění, že bychom měli usilovat o sociální povznesení ženy v domácnosti, a že bychom tedy měli mít stále více — a ne méně — rodin, kde žena nemusí všechnu domácí dřinu zastat sama. Není přece sociálním ideálem a nemůžeme hledat cíl svého úsilí v tom, aby každá žena byla přetížena prací, nýbrž aby jí nebyla přetížena žádná žena, a nepřipadalo by nám nijak pobuřující, naopak považovali bychom za pokrok, kdyby i žena dělníka mohla mít ve své domácnosti pomocnici, pokud ji může potřebovat. Situace jest však taková, že nyní nebude moci mít pomocnici v domácnosti ani žena sociálně středně situovaná a to prostě proto, že dřívějších nebo příštích možných pomocnic v domácnosti budeme potřebovat v zemědělství a v továrnách. Taková je situace a dlouhou řadu let ji nebudeme schopni změnit; je nutno vzít ji na vědomí, i když odmítáme radovati se z ní nebo vidět v ní sociální pokrok.

Nejde totiž o osobní zájem »paniček«, nýbrž o zájem podstatně důležitější. Zkušenost desítek let nám ukazuje, že nejméně péče bylo věnováno výchově dětí v rodinách nejchudších a nejbohatších. V nejchudších proto, že žena musila obstarávat domácnost sama a ještě si přivydělávat poslouhou nebo jinak; v rodinách nejbohatších z toho důvodu, že pro samé (ať již důležité nebo zbytečné) společenské povinnosti nezbyl na děti čas. Nejvíce péče mohla věnovati svým dětem žena sociálně středně situovaná. Většinu práce v domácnosti obstarala služebná, a žena se mohla svým dětem věnovat, takže nebyly odsouzeny k tomu, aby vyrážaly na ulici. Kdo měl kdy děti nebo měl aspoň příležitost pozorovat jejich výchovu, ví, co znamená péče matky pro charakterový růst dítěte a jaký vý-

znam pro vzdělání má pomoc matky nebo otce (kde na to má čas) při jejich domácím zpracování školní látky. Nyní tedy je a na dlouho bude žena ze středních vrstev odkázána na to, že si bude musít svou domácnost obstarávat sama. Uvážíme-li její nevýhodu vůči chudé ženě, která spočívá v tom, že má větší byt a chce jej mít trvale v pořádku, a že uklízení většího bytu je práce skoro na celý den, vidíme, že jí na děti prostě nezbude čas. A přece nemůžeme připustit, aby kromě nutného zla nejchudších a nejbohatších rodin, kde se o děti nikdo nemůže nebo nechce starat, nám vznikalo nové zlo v rodinách ostatních. Musíme naopak usilovati o to, aby i v chudých rodinách zbyl ženě čas pro děti.

Co tedy s tím? Je zřejmo, že se musíme omezit na pouhé zjištění nedobré skutečnosti, a musíme vyvodit další důsledky, které z ní vyplývají.

Prvním důsledkem musí být mechanisace práce v domácnosti. Bylo již oznámeno, že náš průmysl chystá pro ženy universální stroje, které ulehčí práci v domácnosti přibližně o čtvrtinu. Elektrické žehličky, vysavače a jiná zařízení také pomáhají zkrátit čas, který vyžaduje práce v domácnosti, a zmenšit námahu s ní spojenou. Víme dobře, že bude trvat velmi dlouho, než všechny tyto přístroje budou rozšířeny tak, abychom mohli mluvit o mechanisaci práce v domácnosti ne pouze jako o požadavku, ale jako o skutečnosti, aspoň ve většině případů. Ale čas, který nutně uplyne, než bude možno provést mechanisaci práce ve většině domácností, neznamená nic proti nutnosti tuto mechanisaci provést, má-li být provedena změna našeho životního stylu bez zbytečných škod, hlavně v péči o děti, a má-li být naopak ženám z vrstev sociálně slabších umožněno věnovati svým dětem více péče, než dosud. Že tu bude mít značný význam cena těchto přístrojů nebo poskytnutí možnosti občanům, aby si je za levný poplatek vypůjčovali (tak, jako si vypůjčovali plynové variče), je nasnadě.

Kromě skutečností, o nichž jsme mluvili až dosud, ještě dvě další mluví pro zavádění ústředního, resp. dálkového topení. Máme málo uhlí a jeho zásoby jsou omezené; počet učňů v hornictví je tak slabý (celkem pouhých šest hochů!), že není naděje na valné stoupnutí, snad ani na udržení dosavadního stavu důlního zaměstnanectva. Ústřední i dálkové topení spotřebuje pro týž tepelný příkon značně menší množství topiva. Kromě toho pro zdraví občanů i vzhled našich měst je třeba odstraniti co největší množství nedokonalé spalujících topenišť, ne pouze v továrnách, kde může být snadněji proveden zásah shora, ale především v domácnostech. Také zde může ústřední nebo dálkové topení pomoci velmi účinně. Při tom uvažme, že v domácnosti, vytápěné ústředně nebo dálkově, odpadá nošení uhlí, vynášení popela, čištění kamen atd. Distribuce paliv je jednodušší a vyžaduje méně pracovních sil.

Bude ještě třeba, aby byly vyvozeny z nové situace i jiné důsledky. V některých zahraničních státech je běžným zjevem, že do domácností se dodávají brambory již oloupané, drůbež očistěná, že tedy se hospodyně umožňuje, aby šetřila časem, určeným pro vaření. Srovnáme-li americký průmysl potravinových konzerv s jeho přísnou, až drakonickou kontrolou, a vůbec názor na konzervování potravin, s našim předválečným stavem, musíme Američanům závidět. U nás bylo zvykem vyráběti masové konzervy z odpadků, z podradného masa. Jak se náš občan podivil, když po prvé othutnal americké masové konzervy, v nichž nejen musí být vše, co je na obalu uvedeno, a nesmí tam být nic jiného, ale v nichž jsou potraviny z prvotřídního materiálu. Výsledek je, že americký spotřebitel nemusí mít strach z konzerv a nemusí je považovat za nouzovou náhražku. Americká hospodyně může bez obav o zdraví svých strávníků nebo o výživnost jídla při-

pravovat obědy i večere z konzerv; připraví za dvacet minut oběd, jehož příprava u nás zabere tři hodiny. Také náš průmysl konzervování potravin musí tedy vyvoditi důsledky z nové situace jak v kvalitě a bohatství výběru konzervovaných potravin, tak v naprosté nezávadnosti obalu.

Jednou z důležitých složek životního stylu je bydlení. Nevím, zda u nás kdo touží po uniformovaném bydlení. Není však patrně jiného východiška z bytové nouze, než stavět montované domy, ať činžovní nebo rodinné. Doufejme, že to budou stavby skutečně moderní, opatřené všemi vymoženostmi současné bytové kultury; vodovod, koupelna, elektrina a dálkové topení pro celé bloky domů by měly být mimo diskusi. Podaří-li se uskutečnití družstevní akci obdobnou oné po první světové válce, mohou nám vyrůst nové zdravé čtvrti měst, prostoupené zahradami. V některých případech, zcela jistě v Praze, dojdou teprve těmito stavebními akcemi uplatnění dávno zavedené kanalisace a vodovody, budované v místech, kde se očekával stavební ruch, a kde k němu přece jenom nedošlo.

Pokusil jsem se nadhoditi několik námětů, které vyplývají jako důsledky z nového životního stylu, vyvolaného okolnostmi. Víím ovšem, že to je pouhý zcela neúplný nástin, a že zejména v oblasti kultury bude třeba vyvoditi důsledky mnohem četnější a překvapivější. Ukazuje se však, že v životě obvyčejného člověka bude třeba mnohé měnit a přizpůsobovat, jestliže nám nové poměry nemají přinášeti převahu nevýhod, ale jestliže chceme, aby byly aspoň vyrovnány výhodami. O příčiny, jimiž byla tato nová situace vytvořena, jsme se v valné části nezasloužili, ale byly dány; je třeba, abychom se záměrně přičinili aspoň o jejich vyvážení novými skutečnostmi, jež z náhodné souhry fakt vytvoří teprve nový životní styl českého občana.

věda a práce

Dr Jiří Alter

Žít nebo nežít

Bude zase válka, nebo je atomická puma pouze bluf?

Atomická puma není bluf. Ba více, je snad zárodkem mnohem účinnějších zbraní, jestliže se tomu může ještě říci zbraň. A bude tedy válka?

První — arciže levný — úsudek je, že nové a lepší zbraně automaticky vyvolávají válku, zvláště když jen jedna strana je jimi vybavena, a když krom toho obě strany mají dosti protichůdné názory. Tento posudek je však omezen na dobu, po kterou jednostrannost vybavení potrvá. Jak shledáme později, odhaduje se tato doba u atomické pumy asi na šest let. Nevyužijí-li Spojené státy severoamerické své výhody do té doby — a nic neprokazuje, že by hodlaly — lze s tím počítat, že i větší část ostatních velkých i větších států bude s to vyrábět a hromadit atomické pumy, nedojde-li k dohodě o zákazu. To by však znamenalo, že svržení pum s válečným cílem by bylo ihned následováno odvetným činem stejného nebo většího rozměru. Nelze čekat, že by kterýkoli stát přehlédli takové důsledky. Svět není již řízen zběsilými nápady psychopata. Přesto je nejnaléhavějším problémem dneška zabránit výrobě atomických pum, jež by mohly — politicky nebo strategicky — explodovat i při nejlepší vůli, protože by jich bylo nazbyt.

Těmito ožehavými otázkami se přirozeně zabývali také vědečtí činitelé, z jejichž hlav vyrostla atomická puma, a pocítovali svůj odpor k pekelným možnostem,

jakož i nutnost varovat svět, tak naléhavě, že považovali za správné uveřejnit vše, ce není dosud zahaleno v úřední tajemství, s vlastním úvahami o možnosti úniku před poslední, skutečně poslední válkou v řadě článků pod titulem »One World or None« (New York, 1946).

Svět jeden nebo žádný

»Bylo nevyhnutelné, že lidstvo dospělo k atomickému ohni« — těmito slovy uvádí prof. A. H. Compton (Nobelova cena r. 1927 za výzkum kosmických paprsků) soubor článků. Nebylo na světě nikoho, kdo by mohl zabránit nástupu atomického věku. Jeho počinek byl uspišen o jedno nebo dvě desetiletí intesivní touhou po sebezáchově. Ale strašlivá exploze v Hirošimě závrtně uvědomila svět, že spějeme ke katastrofě, nebude-li tento svět zbaven válek.

Prof. Niels Bohr, který získal r. 1922 Nobelovu cenu za práce o atomové struktuře a šťastně unikl nacistickým pochopům z Dánska r. 1943, zabývá se v předmluvě krátkou filosofickou úvahou o přírodních vědách a historii výzkumu atomového jádra. Poukazuje na to, že atomická puma není úplně lehkým prostředkem k ničení, nýbrž že k použití rozkladu atomových jader je třeba velice složitých příprav, jež vyžadují základní změny atomového složení hmot, vyskytujících se na zemi. Nejen že již dávno odešel čas, kdy člověk pro sebeobranu zvedl nejbližší kámen, ale dosáhli jsme doby, kdy stát nestačí na jakoukoliv ochranu svých občanů proti dnešním možnostem útoku. Není obrany proti novým ničivým silám, a vše směřuje k nutnosti světové spolupráce, aby se předešlo zneužívání nových pramenů energie.

V prvním článku klíčí prof. Ph. Morrison, který zkoumal škodu učiněnou v Hirošimě, výslech japonského majora z generálního štábu. Tento důstojník byl první, který přehlédl zkázu. Vypravuje toto:

»Dne 6. srpna ve čtvrt na osm ráno objevil japonský radar nálet několika nepřátelských letounů, a sirény zahoukaly. Asi v osm hodin bylo hlášeno, že jde pouze o tři letouny a poplach byl zrušen, ježto jde bezpochyby o průzkumný nálet. Ve čtvrt na devět pozoroval rozhlas v Tokiu, že stanice v Hirošimě přestala vysílat. Pokoušel se o nové telefonní spojení, zase bez výsledku. Dvačet minut později zjistil železniční telegraf, že hlavní linka byla přerušena právě severně od Hirošimy. Zmatené zprávy přicházely ze stanic několik mil od Hirošimy. Vojenská velitelství se pokoušela o radiové spojení se stanic na zámku Hirošima. Muži v hlavním stanu byli bezradní. Věděli, že nebyl velký nálet. Věděli, že nebylo většího skladu výbušnin v Hirošimě.

Vyslali majora generálního štábu v letounu, aby prozkoumal, co se stalo. Po tříhodinovém letu zpozoroval major ze vzdálenosti asi sto mil od Hirošimy ohromný mrak kouře. Hirošima hořela. Velká jizva, ještě v plamenech, bylo jediné, co zbylo po středu čilého města. Letadlo mohlo přistáti až na letišti asi 30 mil od města v Kure, a tam dostal major první zprávu o explozi. Jen několika málo popáleným uprchlíkům se podařilo zachránit se, a všichni vypravovali o neslychané prudkosti zkázy. Všude mrtví. Každému se zdálo, jakoby puma padla na jeho dům.

Pověst o Hirošimě šířila strach ve všech městech Japonska. Odborníci ve vědě ničení měst vytvořili pojem, jenž správně popisuje katastrofu hirošimskou: je to pojem saturace. Útočíte-li na město, brání se, stíhí po vás, hasí plameny, stará se o zraněné, podpirá domy, chrání stroje. Čím silněji útočíte, tím více se snaží. Když však uhoďte nejsilnější stranou, je bezmocné. Nasadí všechny svoje síly, jež však nemohou stačit na zdolání zkázy. Ochrana je saturovaná. A atomická puma je zbraň saturace. Ničí takové plochy tak úplně, že není ochrany. Z třiceti hasičských stanic dvacet sedm nepracovalo. Tři čtvrtiny hasičů byly vyřazeny. Tisíce ohňů vy-

puklo. Čtvrt milionu lidí bylo zraněno. Ze tří set lékařů pouze desetina nálet přežila. Elektrárna, železnice, telefon, telegraf, nemocnice, všechno zničeno. Atomická puma zničila vůli k obraně. Lid se vzdal.

Přijde-li ještě jedna válka, atomická válka, nebude poplachů. I kdybychom byli s to zničit 90 procent takových nábojů, než nás stihnou, počet zbývajících bude dostatečně velký. Nenaučíme-li se žít tak, že věda bude naším sluhou a ne pánem, máme pouze jednu budoucnost: města lidstva na zemi zaniknou.

V druhém článku porovnává prof. H. Shapley, ředitel Harvardské hvězdárny, energii atomické pumy s energií, z níž žijí Slunce a hvězdy. I tato energie je atomická, a Slunce ztrácí vyzařováním za vteřinu více než čtyři miliony tun své hmoty, jež se mění v energii. Přesto je její celková hmota tak ohromná, že tento stroj může běžeti biliony let. Hmota Slunce se mění v energii tak, že v jistém cyklu se spojí čtyři atomy nejjednoduššího prvku, vodíku, a vytvoří druhý nejjednodušší prvek, helium. Jelikož však atom helia je o jedno procento lehčí než čtyři atomy vodíku, přebytek hmoty se vyzáří jako energie.

Známe však také hvězdy, v nichž výroba energie se neděje uspořádaným postupem. Je to zvláštní typ nových hvězd, tak zvané supernovy, v jejichž útrobách vznikla nesrovnalost mezi výrobou a rozdělením energie, a bez předchozího náznaku, že něco není v pořádku, povstává obrovská exploze. Hvězda se počne ohromnou rychlostí rozpínat a její teplota stoupne tak náhle a silně, že její světelnost převyšuje sluneční světelnost až stamilionkrát. Několik století po výbuchu můžeme na příklad pozorovat konec takové hvězdy. Je to obrovský puchýř mlhoviny, jenž se ještě rozpíná — důsledek to neobrátivosti hvězdy v zacházení s atomickou energií.

Atomické prvky

Ve třetím článku popisuje prof. E. P. Wigner fyzikální zjev štěpení atomů. Prvek uran se skládá podobně jako jiné prvky z různých odrůd o rozdílné váze. Takovým odrůdám se dalo jméno isotopy. Isotopy jednoho prvku nelze chemicky roztřídit, protože jejich chemické vlastnosti jsou naprosto stejné. Známe-li však fyzikální proces, v němž váha hraje určitou roli, můžeme docílit roztřídění isotopů. O uranu víme, že se skládá ze dvou isotopů, z nichž jeden váží 238 jednotek a druhý 235. Váha atomu je vlastně váha jeho jádra a každá jednotka této váhy znamená přítomnost jednoho skutečného tělíška, z nichž jádro je složeno. Tedy jádro jednoho isotopu uranu se skládá z 238 částí, jádro druhého isotopu z 235. Jeden typ těchto tělíšek, z nichž jsou jádra sestavena, jsou tak zvané neutrony. Víme, že za normálních podmínek neutrony jsou vždy vázány v atomových jádrech, že však za jistých fyzických podmínek mohou být jádra uvolněna. Krátce před válkou bylo zjištěno, že isotope uranu o váze 235 — symbolicky U-235 — pohltiv volný neutron, se rozpadá ve dva nové prvky, na příklad jod a yttrium, jejichž společná váha se skoro rovná váze U-235, při čemž jsou však znovu uvolněny další neutrony. Tyto nové neutrony jsou zase s to vniknout do nových jader U-235 a vyvolat nový rozklad. Uvolní-li na příklad jeden vniknuvší neutron dva nové, uvolní tyto dva v dalším rozkladu čtyři nové, a tak to postupuje rychle dále. Ve třicáté »generaci« je uvolněna asi miliarda neutronů. Každá generace je dvakrát větší, než předcházející. Tento postup znamená úměrný rozklad atomů a končí tak, že buď celý U-235 je rozštěpen nebo že puma vybuchne: popsáný systém je totiž atomická puma. Prakticky to totiž není tak jednoduché, ale popis dává hlavní rysy děje.

Je zajímavé, že druhý isotope uranu, U-238, se nerozpadne, vznikne-li neutron do jeho jádra. Naopak, vytvoří se nový isotope U-239, jenž však ihned přejde radioaktivním rozpadem v nový prvek, který doposud nebyl

znám a nevyskytuje se ve volné přírodě. Je to nový prvek vyrobený ve větším množství. Dostal jméno plutonium. Tento nový prvek má však stejnou schopnost štěpení jako U-235 a jeho výroba v továrně je mnohem levnější než výroba čistého U-235. Lze vyrobit během několika málo let skoro neomezené množství plutonia, buď pro pumy nebo pro mírové sociální účely. Je třeba volit.

V diskusích o atomických pumách bylo někdy namítnuto, že by jimi mohla být zapálena atmosféra nebo moře. Nemusíme se toho nyní obávat. Je to pouhý odhad, a k tomu dosti špatný.

Atomické palivo

V následujícím článku vysvětluje prof. G. Young možnosti technických použití atomické energie. Poukazuje na zvláštní zjev při řetězovém postupu rozštěpování. Malý kousek atomické hmoty nebude reagovat, pokud s ním učiníme. Věží to v rychlosti volných neutronů, které opouštějí vymezený kousek hmoty dříve, než narazí na nové jádro, takže jsou ztraceny pro vytvoření nových neutronů a rozklad hmoty. Zvětšíme-li zvolna hmotu, počne konečně reagovat, to jest rozkládat se. Zvětšíme-li hmotu dále, reakce se zvýší, zmenšíme-li ji zase, reakce se zmenší a konečně ustane. Zřejmě operační jednotka musí mít určitou velikost. Účinnost může být kontrolována posunem malého kousku hmoty do operačního systému a z něho.

Atomické »palivo«, na příklad uran, je-li správně nahromaděno, vyrábí v sobě teplo, a není k tomu třeba ani vzduchu, ani jiných lučebnin. Je-li atomická reakce velmi rychlá, je nutno teplotu odstranit, ježto jinak se hmota roztaví. Chceme-li však tepla použít pro výrobu síly, uvedeme je do tepelného stroje. Podle všeho bude atomická energie pracovat pomocí tepelných strojů více méně standardní soustavy. Lze očekávat, že několik liber urania přeplaví loď Queen Mary přes oceán, ale nezdá se pravděpodobné, že by to stačilo na pohon elektráren.

Tážeme se, proč nový pramen energie vyvolává takový rozruch. Zijeme přece v době, kdy velké energie se promární různým způsobem, jako slunečním žářem, větry, vodopády, slapy a podobně. Za dnešní spotřeby paliva vydrží zásoba uhlí několik tisíc let. Petrolejové zásoby jsou poněkud menší, ale je možno vyrobit benzin z uhlí, nebo použít lihu jako tekutého paliva. Nezdá se tedy, že by naše nouze o palivo byla palčivá. Zprávy o nákladu na atomickou energii, tedy na atomické palivo, nebyly ještě uvolněny, a nepracují ještě žádné atomické podniky. Nelze tudíž porovnat výdaje za atomické síly s obvyklými náklady. Je ale zajímavé všimnout si předválečné ceny přírodního nečistého uranu. Byla asi 120 Kč za kilogram a to odpovídá přibližně 16.500 Kč za kilogram U-235 v hrubém uranu. Jestliže bychom chtěli vyrobit stejnou energii pomocí uhlí, jakou vydá tento kilogram U-235, stálo by nás to 240.000 Kč a pomocí benzínu 900.000 Kč. Zdá se to velký rozdíl ve prospěch U-235, ale uvedená cena byla za nerozříděnou hmotu. Musíme tedy připočítati ještě dosti vysoký náklad na tříbení nebo separaci, a pokud tento náklad nebude příliš vysoký, může uran soutěžit s ostatními palivy. Nebude však moci soutěžit v automobilové dopravě, protože atomická hmota musí být uzavřena v silném brnění, jehož váha je mnoho desítek metrů. A kromě toho pro poměrně vysokou cenu hmoty samotné. Velké lokomotivy by snad mohly snést jak váhu tak i cenu a mohly by tak být považovány za krajní případ použití nového paliva. Loď jsou jiný kladný případ. Budovy by mohly být vytápěny teplem čerpaným z hmoty.

Tážeme-li se posléze po světové zásobě uranu, musíme proklepat povrch zeměkoule. Víme, že ho je větší množství, ale nevíme, kolik ho bude dostupno. Ložiska uranu, známá před válkou, obsahovala přibližně 3.000

metrických centů U-235, což je energeticky velmi málo v poměru k zásobě uhlí. Energie, spočívající v uhelných zásobách, je asi 7500 krát větší než ve známých ložiscích U-235. Kdyby tato ložiska byla skutečně vše, s čím můžeme počítat, nebylo by záhodno používat této hmoty pro účely, pro které by obyčejné palivo stačilo. Bezpochyby začala již po celém světě nevídaná honba za skrytými poklady. Prozatímní odhady skutečné zásoby U-235 v doposud neznámých ložiscích přírodního uranu jsou 15 bilionů metrických centů.

Levná zkáza

V pátém článku jedná prof. J. R. Oppenheimer, ředitel laboratoře pro atomické pumy, o zásahu těchto pum do lidských vztahů. Roku 1938 nebylo známo, že štěpení atomového jádra je možné, ani se nevědělo o existenci, vlastnostech a výrobě plutonia. Zřejmý důsledek značné účasti badatelů na vývoji válečného děje je pocit odpovědnosti badatelů za to, co udělali a co z toho vznikne. Badatelé jsou humanisty metodami, jichž používají. Věda je všeobecně lidská v důsledku metod, hodnot a zásad objektivitě při šetření. Je tedy přirozené, že vědec má na nový svět atomické energie a atomických zbraní velmi široký pohled. I státníci postřehli — třebaže snad nepochopili, — že toto vědecké stanovisko jasně ukazuje na nedostatečnost blahobytu a bezpečnosti pouze jednoho národa.

Musíme si jen připomenouti, že atomická puma je levná zbraň (nebude snad stát víc než jeden milion dolarů), a že další změny jí poměrně dále zlevňují, ačkoli její síla se zvětší tou měrou, že by jedna stačila na New York. Toto ohromné zvětšení ničivých sil vyvolalo změnu v rovnováze mezi národními a mezinárodními zájmy. Společný zájem zabránit atomické válce by měl hluboce zastínit veškerý čistě národní zájem o blahobyt a bezpečnost. Pravá bezpečnost všech národů bude zaručena jen společným úsilím. Takové úsilí vyžaduje dnes skutečné zřikání se prostředků, jimiž dříve byla podporována národní bezpečnost. Je zřejmé, že se dosavadní způsob obrany státu citelně nesnáší se zachováním všeobecné bezpečnosti, která může být dnes, v atomickém věku, uskutečněna.

V další kapitole probírá generál H. H. Arnold, velitel leteckého štábu v poslední válce, vývoj amerického letectva a jeho příspěvek k ukončení války, k němuž posléze došlo svržením atomické pumy. Vypočítává, že zničení obydlí plochy obvyklými výbušninami stojí asi padesátinu zničených hodnot a že při užití atomických pum se tento poměr pro útočníka zlepšil na jednu třetinu. Tyto poměry, ačkoli jejich číselce jsou pouze hrubými dohady, ukazují v nejuhnutnější formě, že zkáza je nyní příliš levná a lehká. Zkáza je nyní úměrná hodnotám vystaveným dopadu atomických pum. V minulosti válka pohltila národní příjem za několik let, v budoucnosti pohltila i kapitál. Ať v penězích, v životech, svobodě a jiných hodnotách civilizace: zkáza leteckou silou bude příliš snadná. Nelze přeceniti žádné úsilí o mezinárodní spolupráci, jestliže zabráni takové zkáze. Pomůže k tomu i vědomí, že se v budoucnosti asi žádná strana nebude snažit vystřelit první pumu, aby hleděla vstříc odvetnému zničení vlastních měst. Nepoužití plynu v minulé válce je dobrým příkladem.

(Dokončeno.)

dopisy

Výchova k smrti

Vážený pane redaktore Valento!

Váš článek, uveřejněný v posledním čísle »Dneška« mne tak zaujal a potěšil, že nemohu odolat, aby Vám nenapsal, jak jsem přesvědčen, že takových článků by mělo být psáno několik denně.

Předně jsem poznal, že bytový referát si úřadování zjednodušil. On totiž byty neopřiděluje, nýbrž žadatel řekne, aby si byt našel, že mu ho přidělí. Nevěřil byste, pane redaktore, jaká je to poučná věc, takové hledání bytu. Tak na příkl. zjistíte, že svobodným jsou přidělovány byty rodinné o třech i více pokojích; že různé kanceláře se usadily v rodinných vilách, zatím co činžáky jsou poloprázdné; že na byty je vystaven dekret, dosud se však nikdo do bytu nenastěhoval, poněvadž dotčny bydlí v jiné obci a sem vůbec nepřijde; že většina národních správců obchodů nebydlí v domě, kde mají obchod, a kde bývalý majitel měl i byl, nýbrž ve vilové čtvrti; a konečně, že i když si volný byt našel, že ho bytová rada přidělí někomu jinému. Vráťte se tedy na bytový referát a tam se dozvíte, ovšem, jestliže uznal za vhodné vůbec s Vámi mluvit, že s tím nejde nic dělat.

A teď si prosím spočítejte kolik tisíc Kčs je vypláceno měsíčně zbytně na odlučném tém státním a veřejným zaměstnancům, kteří jsou sem služebně přidělení a z uvedených důvodů čekají půl roku i déle na byt. Uvažte přitom, že na naše byty už čeká zase někdo další, kdo pobírá třeba též odlučné a že my tvoří byty nemůžeme uvolnit, poněvadž se nemáme kam přestěhovat. Známe zde případ, kdy takovým špatným rozhodnutím bytové rady je vypláceno třem čekatelům na byt celkem 6.300 Kčs odlučného měsíčně. Kdo zde bude volán k odpovědnosti? Nezapomeňte, prosím, též na to, jak trpí rodinný život takto postižených. Pane redaktore, je vůbec v republice nějaký orgán, který by zjednal v této věci nápravu? Ministerstvo vnitra je na to slabé, poněvadž jsem byl svědkem, že bytová rada MNV rozhodla právě opačně, než jí nařídilo ministerstvo vnitra.

Váš oddaný

kapitán pěchoty C.

Zně, rozhlas a film

Před týdnem v nedělním rozhlasě přednesli žňovou meditaci. A ve filmu jsem viděl zase reportáž o práci žňových dobrovolníků. Oba zjevy spolu těsně souvisely.

Když venkovský člověk, který po léta pracuje od rána do noci na svém dvoře a na poli, slyší v rozhlasě, že koná hrdinství a že je tudíž hrdinou, zasměje se tomu jistě od srdce. Jemu totiž neutilitují slova tak daleko od věci jako se stává literátu. Jaképak hrdinství je v tom, co konal otec a dědeček a celé generace venkovských lidí! Konají prostě svoji povinnost vůči zemi, vůči sobě a ostatním lidem, tak jako jí také jiní jsou povinni dělati. Ovšem, ti jiní se v mnoha případech mohou od své povinnosti uhnout, zanedbat, aniž by to bylo tak brzy viditelné, ale on, venkovan ne, pole ani dobytek nepočká, těch nepodvede! Ta všechna práce je povinnost, daná mu zákonem života, kdyby ji neplnil, nežila by pole. Všechní denní práce, bez které by nebylo ani života ani kultury, nebyla nikdy považována za hrdinství. Což je nám dnes pojem povinnosti pro naše úkony slabý a nestačí aby je vyjádřil? Hrdinství bývalo vždy cosi výjimečného, kdy celá osobnost je stržena vírem duševního a tělesného vypětí činu. Nezneužíváme silných slov, přidružíme se trochu více země a životní reality. Sice se jednoho dne stane, že překročíme-li všichni k poctivé práci, budeme-li plnit to, čemu se říkalo prostě povinností, bude z nás vlastně národ hrdinů, od dětí počínaje. Jako bychom již dospěli vrocholného vypětí sil a maxima výkonu.

A že kdo pomáhá při polní práci, má také právo ukousnout si z toho příštího koláče. Tak! A ti ostatní?

A ve filmu ukazovali dobrovolně pomahače při žňových pracích. Myšlenka zajisté dobrá i forma vhodná. Ale — seděl vedle mne voják, venkovský hoch, Neovládnul se: Vždyť ti lidé úrodu ničí! Což pak je možná tak šlapat po klasech? Tak cuchat obilí? Kam bychom s takovou příšl? — Tak pozor, páni od filmu! Při té brigádě práci je vidět opravdu pěkný pracovní elán, radost v očích pracujících, usměvy — ale ke každému výkonu patří i řád pracovní. Všecko — i forma i obsah musejí býti po každé stránce věcné, aby nekonvenovaly snad jenom člověku městskému, ale i všem těm, kteří vědně žijí, vědně pracují, vědně pozorují a vědně se o tom vyjadřují.

Práce musí být prací a nesmí mít zdání chvilkové zábavy. A při tom slavnostním zahajování žni — je to pěkné, vidět čelně no činovníka s kosou — ale snad by to šlo už nějak zařadit, vždyť režie dovede překonat jiné obtíže — aby ta práce vypadala vskutkovně pracovní a ne jen tak diletantsky. Vždyť od té doby, co oral císař Josef II., je tomu už dlouho!

J. R.

Po Havličkově jubileu

Milý Jene Hrabánku,

zdá se, že by Vám byla milá diskuse na téma, kdo je výkonný (tvůrčí) novinář a kdo jen t. zv. novinářský odborář. U příležitosti Havličkova jubilea zdá se to vhodné. Obávám se však, že Ferd. Peroutka ztratil trpělivost, seznal-li, že zabředáme jako všichni čeští diskutanti do známého: »já o voze, ty o koze«. Já Vám přece neříkal, čím jste byl, nýbrž čím nyní jste — to jest, že jste se, český řečeno, »vrhl na odborářinu«. Bvl tedy včet Vaší někdejší výkonnosti vhodný pro vámi doporučený slovník, nikoliv však pro danou otázku.

Uznáte snad, že člověk stále nezůstává tím, čím se cítí. Jaroslav Kvapil Vám na každé potkání milerád řekne, že je novinář a bude Vám říkatí pane kolego — a Vy přece musíte

uznat, že těžiště Kvapilovy hodnoty je jinde. Stejně se cítí až do smrti redaktorem Klofáč, stejně se tím (a řekl bych větším právem než mnoho jiných »novinářů«) cítil Karel Horký. Navštívíte-li dnes staříčkého Antonína Haina, ničím se Vám nebude holedbatí tak, jako tím, že je »starý novinář«. A tak podobně. A publicisté, kteří se cítí novináři, ó je, — pane kolego, těch bychom se nedopočetali! Při čemž o astronomickém počtu lidí, kteří se cítí redaktory, ani nemluví. To už je postrach prerie.

Nuže, oč jde? O právo pronést soud, zda novinář musí být vydavatelem, aby mohl být novinářem dobrým. Já Vám toto právo upírám, protože u Vás novinářina klesla z trůnní činnosti na činnost odboráře. U odboráře pak rozhoduje spíše řádnost novinářova poměru k zaměstnavateli — na výkon obou pak už odborová organizace vliv nemá. — Ale: mívá na ni vliv poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ať jimi je jedinec či kolektiv: zaměstnavatel pak už prostě žádá něco, čemu se říká věrnost zaměstnance — ne? A tak, nemýlím-li se, jde Peroutkovi o tuto věrnost, čili: chce být věren sobě, nikomu jinému. Divíte se tedy, že touží být sám sobě zaměstnavatelem? Já vůbec ne. Jedině v takové věrnosti sobě samému je — i podle Havlička — záruka jakosti novinářovy. To zaměstnavatelství je hrozně vedlejší, to je právě jen legendární strašák z dob právě minulých. Strašák, který se stal oblíbenou frází — odborářů.

Kuzma

Vážený pane redaktore!

Jste nenapravitelný liberál. Dovolte, prosím, novináři Hrabánkovi (bez uvovovek), aby do Vašeho listu napsal po třetí. Po prvé tvrdil, že naše »noviny jsou věcné, že »politická strana nebo veřejná korporace jako vydavatelka má před veřejností odpovědnost za obsah novin« a že »odpovědnost nějakého sdružení je účinnější než odpovědnost jednotlivce, neboť jde o odpovědnost morální, resp. politickou«.

Ráda bych znala jeho odpovědi na tyto otázky:

1. Proč soudí, že jednotlivce nemá morální, resp. politickou odpovědnost?
2. Jak vysvětlí, že dav je často neodpovědný?
3. Jak vysvětlí, že »Národní Osvobození«, v němž pracoval od vzniku do zániku v roce 1939, bývalo i tehdy, ač mělo dost inserce, listem objektivnějším než mnohé listy, vydávané dnes politickými stranami?
4. Jak odůvodní fakt, že »Times« i »New York Times«, vycházející v kapitalistických státech a za kapitalistických předpokladů, snesou co do objektivity s klidným svědomím porovnání třeba s naší »Mladou frontou«?
5. Proč nepřisílí jediný z našich listů obsáhlou obhajobu Mihajlovičovu (a právě z ní byla vidět část jeho viny), kterou »Times« otiskly 13. VII. — ač všechny naše listy více méně obšírně zveřejnily tvrzení obžaloby?
6. Proč československý rozhlas, za který odpovídá nejkorporativnější korporace, čs. stát, ač denně vysílá celý proces a protektorátní vládou, potlačil řeči obžalovaných i obhájců?
7. Proč generální tajemník naší nejmocnější strany oznámil před vnesením rozsudku nad protektorátní vládou, jak si představuje, aby tento rozsudek vyzněl, a proč to československý tisk uveřejnil, aniž komentoval, že tu politická strana překročila odpovědnost šetřit soudcovskou nezávislost?

Podotýkám, že sama se obávám, aby tresty protektorátní vlády nebyly příliš nízké, avšak nebyla jsem namádena způsobem, kterým tu a tam politikové naznačují v přípise soudu, jak by sami soudili, kdyby soudcem byli.

Může Jan Hrabánek, dobrý novinář, slušný člověk a úředník ministerstva informací, napsat veřejně, že to nepokládá za vhodné?

Karla Musilová,

(členka strany Jana Hrabánka).

listárna redakce

Vnitřní půjčka a thesaurace peněz. Správně píšete, že je poschováváno »v punčochách« několik miliard Kčs, které zahálejí a nepřijdou národnímu hospodářství na prospěch. Domníváme se však, že to není zaviněno nízkým úrokem z vkladů, který činí 1.32 proc. Příčiny jsou psychologické. A právě proto je i velkým otázkám vámi navrhovaná vnitřní půjčka. Vládní program se o ní ovšem zmiňuje. Ale vysoko záročníková půjčka by nebyla doporučitelná jak s ohledem na zahraničí, tak vzhledem na úrokové poměry na domácím trhu, půjčka o nižším úroku — 3—4 procenta — by opět neměla za dnešních poměrů nadělit na úspěch. Je nutno především vyřadit dávkové osnův a zachytit z oněch 180 miliard vkladů na vázaných účtech, co dávkám bude podléhat. Teprve až bude poplatník — a finanční sráva — znáti situaci, která je dnes nenáhlenná, bude možno uvažovati o vnitřní půjčce a o jejím zúročení. Předpokladem je vytvořit psychologické prostředí, t. i. obnovit důvěru.

J. H.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Josef Čapek:

OKNEM SVÉ CELY...

Oknem své cely vidím, jak
vítr čechrá
hádkou trávu; v listopadu
ji v půdu zaryli, obrátili
a přece se nedala; hledme,
jak roste
bujně jarní a svěží a jak se
těší
ze slunce a deště, hubená
tráva!
Tak i my vřichní, i také já,
se nechceme dát, kořeny
vyvráceny
a v nevděčné půdě; má
tesknoto, ach,
domů se stáčí myšlenek
proud:
tak jít po svobodných
lučinách
a na smutek vězení zapo-
menout....

Z knihy
»Básně z koncentračního tábora.«

LEONARDO DA VINCI:

Nelze mít žádnou větší ani menší moc než tu, kterou
máme sami nad sebou.

Bohemica v anglické literatuře a anglickém filmu. Jedním z úspěšných nových svazků anglické lehké beletrie je kniha Josefa Wechsberga *Looking for a Bluebird* (Hledání modrého ptáka), vydaná nakladatelstvem Michael Josep Ltd. Kritika byla vesměs příznivá a dokonce všeobecná. To zde znamená mnoho, protože se o špatných knihách raději nepíše. Wechsberg, ostravský rodák, pustil se po studiích v Praze do dobrodružného cestování po světě a usídlil se nakonec v Americe, kde je dnes uznávaným příspívatelem významných časopisů. Jeho nová kniha je náčrt jeho života mezi dvěma válkami. Byl hudebník, studoval

na vídeňské konservatoři a byl členem sboru vídeňské dvorní opery. Hudbou se živil také v Paříži, kde byl houslistou v biographech a kavárnách a seznámil se tak zblízka s nouzí a nádherou bohémskou života na Montmartru. S bystrým psychologickým postřehem a přirozeným vtipem vidí a zachycuje autor celou řadu milých a charakteristických postavíček, z nichž se mu nejlépe daří drobné figurky Čechů, roztroušených po celém světě v nejrozmanitějších zaměstnáních.

Dále je zde román »Carp country (Kapří země) od Elisabethy Kyle, jehož děj se také odehrává v naší zemi, který však je zřejmě čerpán z nesprávných, skreslených

pramenů. Z této knihy je zřejmo, jak důležité je, aby se cizina dovidala o poměrech které skutečně u nás vládou a jak záleží na správné propagaci. Kniha ovšem mnohdy zla nenadělá, protože je i stylisticky špatná a tematicky nezajímavá. Také v anglickém filmu se projevuje zájem o Čechy, o čemž svědčí válečný film »The captive Heart« (Zajaté srdce), o životě anglických válečných zajatců v Německu. Autor filmu si vybral za hlavního hrdinu Čechoslováka, jež vykresluje sympaticky a ušlechtilé a jenž je výborně představován vedoucím anglickým hercem Redgravenem. Je to film, který vykonal pro českého člověka kus spontánní propagací práce.

Poeťa Jiřímu Wolkerovi, francouzský kabírský deník »La Patrie« uveřejnil pod nadpisem »Poeťa Jiřímu Wolkerovi« (Hommage à Jiří Wolker) článek a básničku a sedm jeho básní. Překlad do francouzštiny napsali Jaroslav a Jiřina Danovi. k. l.

Dr Vavro Šrobár

PRVÝ HONORÁŘ ZA FEJTON V NÁRODNÍCH LISTOCH

Rozhodol som sa tedy pokračovať v lekárskejších štúdiách a pánu Pietrovovi som odpovedal, že nemôžem prijať jeho láskavú nabídku. Ale biedu, ktorú mi Nádaši predpovedal a ktorá veľmi často klopala na dvere môjho skromného, študentského bytu, som tým rozhodnutím nezahnal. Kto má prostriedky na zaoberanie denných potrieb, neuverí, ako pomaly sa vletie čas od prvého dňa mesiaca k prvému dňu nasledujúceho mesiaca. A najhoršie nám proletárom bývalo na konci letného semestra. Koniec mája a júna boly pre nás vlastne postné, ba hladové dni. Mnoho ráz sa stávalo, že ani dvaja-traja nemohli sme sohnaf toľko krajciarov, aby sme si kúpili bochník ohleba a za 3-4 krajciare škvarkov na večeru. V takejto situácii túžobne sme vyčkávali večera, aby sme mohli ísť do Primasov ako »večerní hostia« na pohár piva, ktoré nám čiašnica Tonka, naša »slovenská matka«, dala na úver.

V takýchto hladových dňoch pokúsil som sa napísať fejton pre odpoludňajšie Národné lis-

ty. Niesol som ho s veľkou bážňou redaktorovi do Jindřišskej ulice. Sedel zahrabaný do čítania rukopisov. Nechal ma dlho čakať u dverí. Ani ma neponukol, aby som si sadol. Prešľapoval som s nohy na nohu a pokašľoval, aby ma konečne nejako už zbadať:

»Máte rukopis? Dejte to sem!« A začal sa hrabať v nejakých šestnástich-dvadsiatich kaligraficky napísaných štvrtkách rukopisu. Opovážil som sa ho spýtať, či sa to hodí pre odpoludňajší fejton a či to skoro vytlačia?

»Vy jste nováček, že? Jo, pane, to tak ľahce nejde. Možno, že to hodíme do koše, a jestli se to hodí, tak za měsíc, za dva to může být uveřejněno...«

»Ale já v tu dobu budu už doma na prázdninách a potreboval bych to čím dřív...«

»Vy iste Slovák — Vavro Lieskovan?« čítal z rukopisu.

»Ano.«

Vzal veľkú barevnú ceruzku a niečo značil na záhlavie rukopisu.

»Tak vám to brzy vytiskneme.«

Kamarátom som nevyzradil, že som bol v redakcii s rukopisom.

Na treťi deň »tajomstvo« prepuklo. Sedeli sme so Smetanym pri partii šachu. Pri-

zenie sa k nám Slabej v ruke s odpoludňikom Národných listov, šermuje ním nad šachovnicou a veľmi hlučne mi gratuluje.

»Bravo, Šrobko. — To je úspěch! To je vyznamenanie! A kopa groší.«

Ja som sa začervenal, zahabnil, že ma vykričal pred toľkými hostmi v kaviarni. Smetanay sa rozpačite díval zavže na šermujúceho Slabeja a zase na odpoludník. Vstal som od stola a šli sme von. Tu som si rozčulene začal obzerať svoje literárne novorodzeniatko. Letmo prezerám text a zdalo sa mi, že nič nebolo na ňom opravované, a rukopis zabral skoro celé tri strany pod čiarou.

»Tak nestojme! Poď si vybrať honorár do administrácie!«

Šli sme.

Administrácia »Národných listov« bola tiež na prvom poschodí. Slabeja a Smetanayho nechal som dole čakať. V predizbe administrátorovej sedeli čakatelia. Sadol som si a čakal, kým sa odbavili. Trvalo to dlho. Slabej prišiel za mnou: »Vš si dostal?« »Nie, ešte je tam jeden.«

Konečne som vstúpil do svätynce administrátorovej. Na pozdrav neodpovedal. Lem pozdvihol šedivú hlavu a s veľkými okularmi ma fixoval.

Ticho a mlčanie ma znepokojily.

»Tak čo si přejete?«
»Prišiel ísem pro honorář za fejton, který...«

»Jo za tenhle. Jak se jmenujete?«

»Jmenuji se Vavro Šrobár, medik, ale fejton je podepsán Vavrem Lieskovanem.«

»A jak dokážete, že ten pseudonym jste vy? To by měl kdekdo napálit a vybrat si honorář za cizí práci, Rozumíme?«

»Mám zde univerzální legitimaci.«

»Ukažte. No jo, to já nepochybuju, že jste Šrobár, medik, ale nevím, že jste Lieskovan. Víte, mne už jednou napálil nějaký ničema: přišel pro honorář, že ještě téměř ani číslo neuschlo... Poukázal ísem íej dvakráte. A pak mi to strhli z gáže. Jsou, bohužel, takoví lumpové u nás!...«

»Tak, jak dokážete totožnost?«

»Nemohu vám to dokázat. A bral som sa už k odchodu. Ízba sa so mnou zatočila, bál som sa, že padnem.«

»Počkejte v předání. Půjdu vás zjistit k redaktorovi.«

V predizbe bol Slabej. Horoko-fažko som mu vyrozprával, že mi nechce poukázat honorár a že ma snád považuje za podvodníka a že ja tu hanbu nemôžem zniešť ďalej a že

nech Slabej vyberie honorár. Slabej sa mi vysmieval a označil mój úmysel odísť za veľké somárstvo — veď tak by vraj jeho oddal policii pre podvod.

Starý pán sa vrátil, zavolať ma do izby a usmievave a láskave začal besedovať so mnou, medzi tým čo železným lineárom premeriaval fejton. Dal mi poukážku na 10 zlatých. V pokladne mi to majú vyplatiť. Ešte mi zagratuloval, vstal zpoza stola a podal ruku na rozlúčku.

Vonku bola veľká radosť a hotové povstanie. Robily sa plány na večeru, na pivo a spev u Primasov. Celý Detvan bol zharangovaný*) a k zába-ve sa dostavili všetci členovia spolku. Rečnilo sa, oslavovalo, spievalo a veselilo.

Z honoráru, ktorý bol neobyčajne veľký, zostalo mi na druhý deň len pár šestákov. Dostával som od Kollára za celú rozprávku, ktorá zavše vychodila i v niekoľkých pokračovaniach, 5 zlatých. A tu za jednu besednicu dostal som tak veľkú sumu!

To bol mój prvý i posledný novinársky honorár v Prahe za časov mojich štúdií. Písal som do »Času« skoro pravidelne, ale pokladňa »Času« nemala nadbytok groša a preto neplatila za príspevky.

Z knihy „Z mojho života“.

*) Sehnany nakvap, jako na doplach (maď. harang zvon).

Národní knihovna v Petrovhradě má přes 60.000 svazků. — Bělehrad (IP). V Petrovhradu v Banátu byla založena knihovna a více než 60.000 svazků. Knihovna má dvě oddělení: srbské a maďarské. Vedle srbských a maďarských knih má knihovna mnoho svazků francouzských, anglických i německých. Mezi knihami jsou zastoupeny všechny literární směry. Čítárna knihovny je bohatě zásobena knihami, novinami i časopisy v srbském a maďarském jazyku.

Vydání spisů Gorkého. Moskva (IP). U příležitosti 10. výročí smrti A. M. Gorkého vydalo Státní nakladatelství umělecké literatury velkým nákladem sborník vybraných děl velkého ruského spisovatele. Kniha má 83 listů a obsahuje »Dětství«, »Mezi lidmi«, »Mé university« a jiná díla. Nakladatelství vydává ve stotisícovém nákladu sborník raných povídek A. M. Gorkého a povístek »Foma Gordějev«. Pokračuje se ve vydávání úplného souborného díla A. M. Gorkého, jež bylo začato před válkou. Dva díly, čtvrtý a pátý, již vyšly a do konce roku budou vydány další dva, šestý a sedmý. Celé dílo vyjde ve druhé polovině roku 1947.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Vladimír Štědrý: Než přijde naše léto - Typografická úprava: Stanislav Kohout - Nakladatelství Sfinx - 6. svazek edice Kořeny doby - Obálka podle návrhu O. Merharta - Stran 144 - Kčs 58.—

Nikolaj Terlický: 6 metrů úspěva. - Proud, knihovna krásného písemnictví - Nakladatelství Čin - Stran 199 - Kčs 75.— brož.

Ivo Fleischmann: Sad. - Z prvních veršů 1939—1942 - Nakladatelství Čin - Upravil Vladimír Endl - Obálka Jaroslav Diviš - Proud, knihovna krásného písemnictví - Stran 67 - Kčs 30.— brož.

Jiří Schwertner: Prstem tmy. Upravil Vladimír Endl. Obálka: Jaroslav Diviš. Proud, knihovna krásného písemnictví. Nakladatelství Čin. Stran 67. Kčs 30.—

Jiří Orten: Elegie. Upravil Vladimír Endl. Obálka Jaroslav Diviš. Proud, knihovna krásného písemnictví. Nakladatelství Čin. Stran 51. Kčs 30.—

Božo Lovrič: Kuzmaničeva loď (Kuzmaničeva ladia). - Přeložil Pavel Eisner. Obálka Karel Liška. Nakladatelství Kvádr. Stran 177. Kčs 50.— brož.

Otakar Maršík: Podivná pro bohy. (Fantastické knižní drama.) Obálka Jaroslav Šváb. Úprava Methoda Kalába. Vydal Václav Petr. Stran 104. - Kčs 40.—

František Kafka: Barva Paříže. Nakladatelství Athos. Stran 95. Kčs 39.—

Frant. Kutnar a Jaroslav Werstádt: Odkaz a úkol. (Dva projevy k naší obci historické.) Vydal Historický klub - Stran 32 - Kčs 15.—

Josef Susta: Dějepisectví. Nákladem Historického klubu v Praze. Stran 222. Kčs 90.—

Jan Pilář: Okov. Básně. Kresby: Václav Plátek. Grafická úprava Jar. Šváb. Vydal Václav Petr. 12. svazek edice Lyrika. Stran 145. Kčs 69.—

Dr. Jan Semerád: Dávka z majetkového přírůstku. Vydalo Právní vydavatelství dr. V. Tomsy. Stran 142. Kčs 55.—

Metod Nečas: My před 2000 lety. V úpravě Edvarda Miléna. Vydal Karel Jelínek v Blánsku. Stran 143. Kčs 49.50 brožované.

Doc. dr. Josef Skutil: Naše praviště je střední Evropa. Československý vznik a původ s hlediska naší státnosti. V grafické úpravě Edvarda Miléna. Vydal Karel Jelínek v Blánsku. Stran 61.— Kčs 64.50.

Památce dr. Josefa Kudělky. Vyšlo nákladem ředitelství st. gymnasia v Brně. Za redakce dr. Zdeňka Hájka. V grafické úpravě prof. L. Dvořáčka. Stran 96. Kčs 40.—

Lékař a dnešek. Redigoval dr. Karel Šraml. Návrh obálky L. Svášek. Vydala: Čs. sociální demokracie, lékařská sekce. Stran 104. Kčs 30.—

Dr. Jiří Hájek: Socialismus a mládež. Obálka L. Svášek. Vydala čs. sociální demokracie. Stran 23. Kčs 5.—

Jan Hajšman: Dr. Edvard Beneš. Úprava Frant. Molík. Vydavatel: Zem. rada osvětlová. Stran 38. Kčs 5.—

Autor vypracoval své reportáže s romanopisečkou pečlivostí, zachytil povahy a mravy soudců, obžalovaných a ostatních přítomných, vylíčil poutavě drobné události a příběhy, seběhnuvši se kolem procesu. Statě o průběhu jednání podložil citáty z protokolů i předložených dokumentů a připravil tak českému čtenáři knihu, která ho upoutá svou závažností a důkladností.

Národní Osvození
o knize

SVĚT ŽALUJE V NORIMBERKU od dra Rostislava Kocourka

400 stran,

brož. 80 Kčs.

u knihkupců

Fr. Borový

POZOR! Od 1. VII. sleva na školním 10—15%

ÚSTAV MODERNÍCH ŘEČÍ Prázdninové kursy ruštiny a angličtiny

pro začátečníky i pokročilé.
CERVENEC — SRPEN
Praha, Brno, Plzeň, Liberec.

Prázdninový internát:

Karlovy Vary a Teplice - Sanov.
Zahájení 29. července.

Příprava k universit. a stát. zkouškám.

Zvláštní oddělení
pro studující, obch. koresp., literaturu a konverzací.
Informace a prospekty Praha II, Spálená ul. 18.

Než pojedete
na dovolenou

prohlédněte šatník a dejte odstranit stopy zimního nošení. Až se vrátíte, přivítá vás čistota a pořádek vašich oděvů.

ING. VÁCLAV

BENEŠ

závody pro chemické čištění a barvení